

Hrvatski narodni plesovi

Martinović, Iva

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:787057>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-22**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
FAKULTET EKONOMIJE I TURIZMA DR. MIJO MIRKOVIĆ

KULTURA I TURIZAM

Iva Martinović

HRVATSKI NARODNI PLESOVI

DIPLOMSKI RAD

Kolegij: Nematerijalna kulturna baština

Mentor: red. prof. dr. sc. Slaven Bertoša

Broj indeksa studentice: 0303091382

Pula, rujan 2024.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Iva Martinović, kandidatkinja za magistricu Kulture i turizma, izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju bilješke i bibliografija. Izjavljujem da ni jedan dio Završnoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, te ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za neki drugi rad na bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

U Puli 2. rujna 2024.

IZJAVA

o korištenju autorskoga djela

Ja, Iva Martinović, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, nositelju prava korištenja, da moj diplomski rad pod nazivom „Hrvatski narodni plesovi“ upotrijebi da tako navedeno autorsko djelo objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te preslika u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

Potpis

U Puli 2. rujna 2024.

Sadržaj

1. UVOD	1
2. NARODNI PLES	3
2.1. Struktura narodnog plesa.....	4
2.2. Povijest narodnih plesova u Hrvatskoj.....	5
2.3. Primjena narodnog plesa	7
2.4. Kolo kao središte društvene aktivnosti.....	9
3. VRSTE NARODNIH PLESOVA U HRVATSKOJ.....	12
3.1. Istarski narodni plesovi.....	13
3.1.1. Balun.....	14
3.1.2. Šete paši.....	15
3.1.3. Polka.....	16
3.1.4. Cotić	17
3.1.5. Valcer	17
3.2. Lički narodni plesovi.....	18
3.2.1. Ličko kolo	19
3.2.2. Tanac	20
3.2.3. Krivo kolo	21
3.3. Plesovi Dalmacije i Dalmatinske zagore.....	21
3.3.1. Nijemo kolo.....	23
3.3.2. Lindo	25
3.3.3. Moreška.....	26
3.4. Plesovi Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema.....	28
3.4.1. Šokačko kolo	29
3.4.2. Slavonsko kolo (slavonski drmeš).....	30
3.4.3. <i>Ajd' na livo</i>	32

3.5. Plesovi Sjeverozapadne i Središnje Hrvatske	33
3.5.1. Drmeš	34
3.5.2. Valcer	35
3.5.3. Polka.....	36
4. HRVATSKI NARODNI PLESovi I UNESCO	37
4.1. Prve institucije očuvanja baštine u Hrvatskoj.....	37
4.2. Od smotre folkloru do UNESCO – a	38
4.3. Međunarodna smotra folkloru u Zagrebu	39
4.4. LADO – Ansambl narodnih plesova i pjesama Hrvatske.....	40
5. MANIFESTACIJE NARODNIH PLESOVA I OBIČAJA	42
5.1. Vinkovačke jeseni.....	42
5.2. Đakovački vezovi	43
5.3. Brodsko kolo.....	45
5.4. Na Neretvu misečina pala.....	46
5.5. Međunarodni festival folkloru u Karlovcu	47
6. POVEZIVANJE KULTURE I TURIZMA: ULOGA FOLKLORNIH MANIFESTACIJA U HRVATSKOJ.....	49
6.1. Manifestacijski turizam u Hrvatskoj.....	49
ZAKLJUČAK	54
LITERATURA.....	56
POPIS SLIKA	58
SAŽETAK.....	61
SUMMARY	62

1. UVOD

Ovaj rad uključuje proučavanje i analizu hrvatskih tradicijskih plesova, folklornih izričaja i organizacija koje promiču očuvanje folklorne baštine. Dotiče se i teme valorizacije kulturnih izričaja u hrvatskom turizmu i kulturnom turizmu. Hrvatska je bogata poviješću, kulturom i tradicijom te čuva, između ostalog, autohtone oblike nematerijalne kulturne baštine kao što su ples, zanati i pjevanje. Budući da je Hrvatska u prošlosti bila pod utjecajem različitih etničkih skupina, stvorena je raznolika narodna ponuda za buduće generacije. Istra pod utjecajem Alpa i Italije, Slavonija i sjeverozapadna Hrvatska pod utjecajem Mađarske i Austrije, Lika pod utjecajem Dinare te Dalmacija s europskim utjecajima, čine potpunu heterogenost kulture i folklora na ovom području. Također, manifestacije koje promoviraju i čuvaju folklornu baštinu glavni su pokretač kulturnog turizma koje treba cijeniti i valorizirati.

Hipoteza: „Narodni ples u Hrvatskoj ključan je element kulturne baštine koji, kroz njegovo očuvanje i promoviranje, ne samo da pridonosi jačanju nacionalnog identiteta, već ima i značajan potencijal za razvoj kulturnog turizma te povezivanje lokalnih zajednica s globalnim kulturnim trendovima“.

Narodni ples odražava povijesna, društvena i kulturološka obilježja određene regije i kulture. Ima važnu društvenu ulogu, budući da je svako veće okupljanje grupa ili zajednica popraćeno plesnim događanjima, gdje se ljudi međusobno bolje upoznaju, povezuju, pokazuju svoje duhovne i tjelesne sposobnosti te izražavaju svoje osjećaje kroz ples.

Svrha diplomskog rada je istražiti i prikazati resurse uz pomoć prikupljenih informacija iz stručne literature, web stranica turističkih zajednica i ostalih internetskih izvora.

Informacije prikupljene iz navedenih izvora daju temelj i svrhu ovom radu.

Cilj rada je istražiti i opisati hrvatsku plesnu folklornu ostavštinu te utvrditi istinitost hipoteze.

Znanstvene metode koje se koriste u radu jesu metoda deskripcije, analize i sinteze, kompilacije, komparacije te indukcije.

Diplomski rad se sastoji od šest poglavlja. Rad započinje poglavljem gdje predstavlja svrhu, povijest i primjenu tradicionalnog plesa. U trećem poglavlju dan je opis hrvatskih narodnih plesova po regijama. Četvrto poglavlje vodi organizaciju folklornih aktivnosti i UNESCO – u zaštitu nematerijalne kulturne baštine. Peto poglavlje govori o manifestacijama folklornog i aktivnog turizma u Hrvatskoj. U šestom poglavlju povezuje se kultura i turizam s folklornim manifestacijama kao pokretačima turizma u Hrvatskoj, gdje zadnje poglavlje sažima cijeli tekst. Ostala poglavlja sadrže literaturu, popis izvora i slike korištene u radu.

2. NARODNI PLES

Ples je kretanje tijela kroz prostor i vrijeme i smatra se oblikom ljudskog kreativnog izražavanja. Kada osoba pleše, njezino tijelo je instrument kojim upravlja emocionalno i duhovno središte osobe. Narodni ples nastaje prema psihofiziološkim, estetskim i sociološkim potrebama čovjeka, a oblikuje ga kolektivna svijest ljudi. Ples se kroz povijest transformirao iz individualnog izraza u kolektivni izraz i smatrao se sjedinjujućom snagom harmonije, izražaja i ljudske kreativnosti. Stoga je ples autentičan, izvoran, produhovljen i smatra se nacionalnim i umjetničkim dobrom. Narodni ples određen je strukturom, stilom i kontekstom izvedbe, komponentama koje se kombiniraju i ovise jedna o drugoj kako bi stvorile jedinstven oblik ljudskog izražavanja.¹

Narodni ples je uvelike sklon upijanju različitih elemenata kroz povijest; tako prirodno okružje, klima i zemljopisni položaj mogu utjecati na svrhu plesanja, oblik i kontekst samog plesa. Različiti dijelovi Hrvatske imaju brojne oblike narodnih plesova koji se u svakom kraju drugačije izvode. Primjerice, panonska ravnica i središnji dio Hrvatske karakteristični su za veselije i užurbanije plesove, dok su mediteranski plesovi elegantniji. Različitost Hrvatske pridonijela je stvaranju brojnih šarolikih vrsta plesova koji dobro opisuju povijest i uvjete u kojima su ljudi živjeli nekada. Primjerice, po narodnim nošnjama koje su se nosile i prilikom plesanja može se zaključiti o kakvom je prostoru riječ i u kakvim se uvjetima onda živjelo. Također, vrsta plesa, bilo da se radi o veselju i živahnijem ritmu ili jednostavnim koracima, puno govori o psihološkom i socijalnom stanju populacije na nekom području. Kroz povijest su se najviše plesali obredni plesovi jer se vjerovalo da se plesanjem priziva kiša za bolji urod. Plesalo se i za tjeranje duhova ili prizivanje naklonosti božanstava. Obredni plesovi su se izvodili na raskrižjima, rijekama, potocima, proplancima i sl. jer se vjerovalo da je na tim mjestima najveća prisutnost božanstva s ljudima. Također, plesovi su se izvodili na bitne dane u godini, primjerice za Božić ili Ivanje. No, bitnu su ulogu igrali i plesovi s radnim i borbenim motivima, a temperamentni pokladni plesovi ubrajaju se u najstarije plesne oblike na našim prostorima. Valja napomenuti da su mladi i djeca često igrali važnu ulogu u prenošenju

¹ Knežević G., *Srebrna kola, zlaten kotač*, Zagreb, 2005., str. 13. – 15.

narodnih plesova na daljnje generacije zbog prenošenja plesnih koraka u dječjim igrama koje su djeci bile zanimljive.²

2.1. Struktura narodnog plesa

Struktura narodnog plesa, poznatog i kao folklorni ples, obuhvaća niz elemenata koji zajedno čine jedinstvenu plesnu formu karakterističnu za određenu kulturu ili regiju. Ključne komponente narodne plesne strukture uključuju:

a. Pokreti i koraci:

Osnovni koraci: Svaki narod ima karakteristične osnovne korake koji se ponavljaju u njihovim plesovima. Primjerice, plesovi iz Slavonije često uključuju energične i brze korake, dok su plesovi iz Dalmacije mekši i laganiji.

Varijacije i improvizacije: Varijacije koraka i pokreta su česte i omogućavaju plesačima da izraze individualnost unutar kolektivnog plesa.

b. Ritmička struktura:

Narodni plesovi često prate specifične ritmičke obrasce ili metričke strukture koje su karakteristične za glazbu određene regije.

c. Formacija:

Kružne formacije: Mnogi narodni plesovi se izvode u kružnim formacijama, gdje se plesači drže za ruke ili ramena. Ovakve formacije simboliziraju zajedništvo i povezanost zajednice.

Linijske formacije: Neki plesovi se izvode u linijama ili parovima, gdje se plesači kreću u sinkroniziranim redovima.

d. Kostimi i rekviziti:

² Isto, str. 15. – 16.

Tradicionalna nošnja: Kostimi su važan dio narodnog plesa, često izrađeni od specifičnih materijala i ukrašeni tradicionalnim motivima. Oni ne samo da dodaju vizualnu komponentu, već često imaju i simbolično značenje.

Rekviziti: Neki plesovi uključuju upotrebu rekvizita kao što su marame, štapovi, ili čak instrumenti.

e. Glazba:

Tradicionalni instrumenti: Glazba koja prati narodne plesove često se izvodi na tradicionalnim instrumentima karakterističnim za određenu regiju, kao što su tambura, gajde ili frula.

Pjesme i melodije: Melodije su često jednostavne i ponavljajuće, ali mogu biti bogate harmonijama i ritmičkim varijacijama.

f. Kulturni i društveni kontekst:

Funkcija: Narodni plesovi često imaju specifične funkcije u društvu, kao što su proslava važnih događaja, rituali ili okupljanja zajednice.

Prenošenje tradicije: Plesovi se prenose s generacije na generaciju, često usmeno ili putem zajedničkog učenja i izvođenja na društvenim događajima.³

Ovi elementi zajedno čine strukturu narodnog plesa, odražavajući kulturni identitet i zajedništvo određene zajednice.

2.2. Povijest narodnih plesova u Hrvatskoj

Najraniji zapis o narodnim plesovima potječe iz Trogira iz 1273. Te godine zabilježen je incident s mačem, za koji se pretpostavlja da je povezan s plesom i viteškom igrom moreškom. U 14. stoljeću, u Istri je već bio poznat „mrtvački ples“, koji je naslikao Vincent iz Kastva u Bermu. U to vrijeme, ples je bio zabranjen, prema odredbama koje je donio oglejski patrijarh Bertrand na sinodama 1338. ili 1339. Početkom 15. stoljeća, Zadar je bio mjesto proslave dolaska namjesnika kralja Ladislava, tijekom koje su se plesala kola u tri koraka.

³ Isto, str. 14. – 15.

Godine 1420. dubrovačka vlada zabranjuje plesanje i pjevanje u crkvi, no na blagdan sv. Vlaha, zaštitnika Dubrovačke Republike, plemićima je bilo dopušteno plesati ispred crkve. U Dubrovniku se u istom stoljeću spominju lančani plesovi s mačevima, a raste i broj obrtnika koji izrađuju nošnje za razna slavlja. U 16. stoljeću spominje se starinski ples na Hvaru, koji je, prema tvrdnjama Hvarana, bio posebno drag Petru Hektoroviću. Marko Marulić prvi put spominje riječ „kolo“ (collo), a taj se termin pojavljuje i u dubrovačkom zakoniku te u Mihaljinovom rječniku iz 1691. U 16. stoljeću također se spominje moreška u Splitu, u kojoj se bore Turci i Mauri, a u istom razdoblju najvjerojatnije nastaje i korčulanska moreška. Uz morešku, spominju se i talijanski plesovi poput rugiera i gagliarde. Tijekom 17. stoljeća, moreška i kolo sve su se češće spominjali, a plesovi postaju prihvaćeniji i šire se među narodom. Johann Weichard Freiherr von Valvasor opisuje ples Hrvata, posebno na zabavama u Rijeci tijekom crkvenih proštenja te piše o svadbenim plesovima i plesovima na crkvenim sajmovima. Također se spominje ples u dvoje, gdje se partneri drže za maramicu, a ples prati glazba na vidalicama i roženicama, što je karakteristično za Istru. Novigradski biskup Tomasini spominje plesove „della verdura“ ili „ples zelenila“, koje su mladići i djevojke izvodili ukrašeni vijencima.⁴

U 18. stoljeću većina povijesnih podataka o plesu dolazi s područja Jadrana i njegovog zaleđa. Zanimljivo je da je najviše plesnih zabava u Zagrebu organizirala grofica Maria Stubenberg, supruga banskog namjesnika Ludviga Erdödyja. Ove maskirane plesne zabave bile su novost u društvenom životu Zagreba, a plesovi su postali popularni te su se izvodili u plemićkim kućama, na Markovom trgu i u Banskim dvorima. Početkom 19. stoljeća bilježe se zabave seljaka iz kontinentalne Dalmacije, poznatih kao Morlaci. Prema J. Lavalleu, Morlaci su bili zdravi i uživali su u plesu. Tijekom 18. i početkom 19. stoljeća, srednjoeuropski utjecaji donose u hrvatske krajeve njemačke plesove, a noviteti poput polke, mazurke i kolomejke postaju popularni. U Dubrovniku postaju sve češće kućne zabave s kazališnim predstavama i svadbama na kojima se izvode dalmatinski tanci i kolo. Moreška se pleše diljem Dalmacije, a korčulanski moreškanti nastupaju čak i u Carigradu. U 19. stoljeću, Dubrovnik je bio pod utjecajem različitih stranih kultura, što se odražavalo i na plesove, iako su kola i moreška i dalje bili najpopularniji plesovi.

⁴ Ivančan I., *Narodni plesni običaji u Hrvata*, Zagreb, 1996., str. 13. – 26.

U 20. stoljeću, tradicionalni plesovi prolaze kroz značajne promjene zbog ispreplitanja različitih naroda i velikih povijesnih događaja koji su mijenjali svijet. Polka i valcer doživljavaju procvat, dok kolo ostaje najmanje promijenjeno. Tradicionalna seljačka umjetnost dobiva na važnosti i priprema se za scensku izvedbu, što potiče i Hrvatska seljačka stranka pod vodstvom Stjepana Radića, tadašnjeg ministra prosvjete. U 20. stoljeću snimaju se dokumentarni filmovi o narodnim običajima, nošnjama i plesovima, koji su danas iznimno vrijedni kulturni zapisi. Drugi svjetski rat potaknuo je vrednovanje folklorne baštine i očuvanje starih običaja, a materijali iz poslijeratnog razdoblja i danas služe kao vrijedni izvori. Povećava se broj folklornih smotri, a u škole se uvode satovi plesa i obrazovanje o folklornoj baštini.⁵

2.3. Primjena narodnog plesa

Nekada su narodni plesovi imali različite svrhe. Plesalo se iz razloga poput zabave, proslava, obreda, štovanja božanstava te izražavanja različitih emocija. U srednjem vijeku, ples je bio strogo zabranjen, pa su ljudi, skrivajući se od crkvenih vlasti, plesali na privatnim okupljanjima. Ples mrtvaca pojavio se u to vrijeme kao odgovor na širenje kuge i masovne smrti, prikazujući ljude u plesu s personifikacijom smrti. Jedan od takvih prikaza, već spomenut ovdje u radu, je u obliku freske, a nalazi se u crkvi sv. Marije na Škrilinah blizu Berma, autora freske Vincenta iz Kastva.⁶

Rijetko kada se narodni plesovi plešu radi zabave i rekreacije, budući da su danas moderni plesovi preuzeli vodstvo u izvannastavnim aktivnostima. Danas se u praksi narodni plesovi izvode na manifestacijama folklornih elemenata i raznim etno događanjima, ali se isto tako izvode i u školama i ostalim obrazovnim ustanovama. Razlog tomu jest obrazovanje i edukacija mladih o folklornoj ostavštini i njegovanju kulturne baštine. Važno je istaknuti da se narodni plesovi često izvode na folklornim smotrama, gdje se nastoji prikazati kulturna raznolikost i bogatstvo određenog područja. Jedan od primjera takve smotre su Vinkovačke jeseni, koje se održavaju svakog rujna u Vinkovcima. Tijekom ove manifestacije, izvode se razni plesovi iz različitih dijelova Hrvatske u tradicionalnim narodnim nošnjama, a sudionici

⁵ Ivančan I., *Narodni plesni običaji u Hrvata.*, Zagreb, 1996., str. 18. – 52.

⁶ Knežević G., *Srebrna kola, zlaten kotač*, Zagreb, 2005., str. 17. – 19.

zajedno prolaze i plešu kroz grad. Također, treba spomenuti rad kulturno – umjetničkih udruga koje promiču i njeguju narodne plesove, osiguravajući njihovo prenošenje na mlađe generacije.

Slika 1. Prikaz freske beramskog Plesa mrtvacu

Izvor: <https://www.istria-culture.com/crkva-sv-marije-na-skriljinah-i8> , preuzeto 27. kolovoza 2024.

2.4. Kolo kao središte društvene aktivnosti

Do Drugoga svjetskog rata, a u nekim krajevima još i tijekom 1950-ih godina, kolo je imalo ključnu ulogu u društvenom životu sela. Kolo je bilo ne samo ples, već i društveni događaj, gdje su se mladići i djevojke upoznivali, pokazivali simpatije, sklapali prijateljstva, rugali se i izražavali društvene kritike. Tijekom plesa u kolu, svatko je mogao izraziti svoje mišljenje, osjećaje, obratiti se nekome, našaliti se ili uputiti kritiku. Kolo se smatra jednim od najstarijih plesnih oblika, naglašavajući potrebu za izražavanjem zajedništva.

U Hrvatskom zagorju, Podravini i Međimurju je do kraja 19. stoljeća vođenje kola bio običaj u uskršno doba i na svadbama. Kola su najčešće imala ritualnu funkciju te su se plesala radi povećanja plodnosti i uroda. Pojavom plesa u paru kolo je gotovo izumrlo, no pjevana kola ostaju dominantan oblik plesa u kulturi panonskog dijela Hrvatske - Podravine, Bilogore, Moslavine, Posavine i Slavonije. U Slavoniji je dobro poznato šokačko kolo i drmeš, o kojima će više riječi biti u sljedećim poglavljima. U Dalmatinskoj zagori se izvodi nijemo kolo, koje se tako zove zbog nedostatka glazbene pratnje. U nijemom kolu specifična je praksa plesanja, poskakivanja, plesanja u parovima slobodno po plesnoj prostoru i zamišljenoj kružnici. U dinarskom predjelu kolo se izvodi krupnim koracima i poskocima. Uglavnom ga prati samo zveket nakita i duboko disanje plesača. Nijemo kolo se također može, ali i ne mora izvoditi uz pratnju diplica ili miha, tradicionalnog instrumenta tog kraja. Zanimljivo je napomenuti da je u svakom dijelu Hrvatske kolo jedan od glavnih oblika plesova, nakon kojeg slijede ostali parovni plesovi.

Postoje razni oblici kola, ovisno o kojem području Hrvatske se govori. Neki od primjera hrvatskih kola jesu: Vrlika (Dalmatinska zagora), biračko kolo (Modruš), šiškovsko kolo (Šiškovci kraj Vinkovaca), tamburaško kolo (Babina Greda kraj Županje), staračko kolo (Slavonski Brod), kolo uz cimbal (Podravina), šetano kolo (Stari Grabovac, Novska), kolo uz gajde (Andrijaševci, Vinkovci), kolo uz samicu (Vinkovci), baranjsko kolo, drmeško kolo, karlovačko kolo, kolo na štuk (Nova Gradiška), sinjsko kolo, šuplje kolo (Dalmatinska zagora), kolo iz Ravnih kotara, paško kolo itd. ⁷

Slika 2. Vrličko kolo, Dalmatinska zagora

Izvor: <https://mreza.hr/stranica?p=vrlicko-kolo-3234> , preuzeto 27. kolovoza 2024.

⁷ Maljković Z. et al., *Hrvatski običaji i druge tradicije*, Zagreb, 2016., str. 229. – 240.

Slika 3. Paško kolo, Pag

Izvor: <https://apoliticni.hr/pasko-kolo-kao-otocki-valcer/>, preuzeto 27. kolovoza 2024.

3. VRSTE NARODNIH PLESOVA U HRVATSKOJ

Narodni plesovi su u prošlosti bili sastavni dio raznih rituala, često povezani s magijskim vjеровanjima i štovanjem božanstava. Neki plesovi, poput kola, tanca, baluna, dučeca i starog sita, duboko su ukorijenjeni u hrvatskoj tradiciji. S vremenom, Hrvati su u svoju kulturu integrirali i strane plesove poput čardaša, kvadrilje, mazurke, polke, rašpe, schottischa, siebenschritta, štajeriša, oberštajera, valcera, palegaja i kukunješća. Na određene datume tijekom godine, sve su češći plesovi s mačevima, kao što su moreška na Korčuli, lastavsko kolo te kraljice u Slavoniji i Srijemu.

Plesovi se mogu izvoditi uz glazbenu pratnju, kao što su pjevana kola i tanci, s vokalno-instrumentalnom pratnjom, poput kola i drmeša, ili bez glazbene pratnje, kao što je nijemo kolo. Također, plesovi se razlikuju prema formaciji plesača pa mogu biti solistički, plesani u paru, trojkama, četvorkama ili u kolu, koje može biti otvoreno ili zatvoreno. Plesovi se izvode u različitim godišnjim dobima i povodom različitih događaja, poput vjenčanja, proslava rođenja djeteta, krštenja ili drugih svečanosti. Različiti dijelovi Hrvatske imaju svoje plesne specifičnosti, često pod utjecajem drugih kultura. Na primjer, srednjoeuropski kulturni krug imao je snažan utjecaj na središnju i nizinsku Hrvatsku, kao i na mediteranski dio, dok je jugoistočni europski krug utjecao na gorsku Hrvatsku. Tradicionalni plesovi, poput nijemih kola, očuvani su u Bilogori, Podravini, Slavoniji i dalmatinskom zaleđu. Drmeš, poznat po utjecajima čardaša, jedan je od najprepoznatljivijih plesova u Hrvatskoj. U gorskoj Hrvatskoj, Lici i dalmatinskom zaleđu popularni su mišnjača i nijemo kolo, a ovi se plesovi mogu vidjeti i na zadarskom i šibenskom otočju.⁸

Lindo, jedan od najpoznatijih plesova u Dalmaciji, karakterističan je po glazbenoj pratnji uz nijemo kolo. U Dalmaciji, Istri i na Kvarneru, tipični su plesovi u paru, gdje se muškarci i žene približavaju i udaljavaju uz ritmične udarce nogama. Treba napomenuti da su u Istri narodni plesovi dobro očuvani, s balunom kao najpoznatijim primjerom.

⁸Isto, str. 220. – 255.

3.1. Istarski narodni plesovi

Istra je poznata po svojoj bogatoj povijesti i isprepletanju različitih kultura kroz stoljeća. Razni narodi koji su prolazili ovim područjem ostavili su duboke tragove u kulturi i običajima, koji danas čine značajan dio kulturne baštine. Danas se u Istri brojne udruge posvećuju očuvanju te baštine, organizirajući razne manifestacije i susrete kako bi prenijeli ljubav prema zavičaju na nove generacije. Najstariji zapisi o plesovima u Istri potječu iz vremena lovaca, kada su se izvodili tzv. zečji plesovi, poznati kao *zajc*, kojima se vjerovalo da će donijeti dobar ulov. Ovi plesovi imali su ritualno-magijsku funkciju. U Istri postoje plesovi koji vuku korijene iz srednjeg vijeka, dok neki potječu iz renesanse i novog vijeka. Među srednjovjekovnim plesovima ističu se balun, šete paši, tanac i štajeris, dok su renesansni mantrina, promena i cotiće. Mažurka i polka nastale su nešto kasnije, u 19. stoljeću. U prošlosti je plesovima često upravljao kolovođa plesa (*capo di ballo*), koji je određivao duljinu i tok plesa. Važno je spomenuti i zvončare, koji su nosili zvona oko struka kako bi otjerali zimu. Ples *della verdura*, ili ples povrća, bio je popularan među mladima. Vrijedi napomenuti da se mnogi istarski plesovi danas izvode s određenim izmjenama u odnosu na izvorne oblike; primjerice, *zajc* je prilagođen u oblik plesa s jastukom.⁹

Danas istarski plesovi imaju važnu ulogu u očuvanju kulturne baštine i identiteta regije. Iako su neki od njih u opasnosti od zaborava, mnogi se još uvijek prakticiraju i prenose na nove generacije putem kulturno-umjetničkih društava (KUD-ova), školskih programa i raznih kulturnih manifestacija. KUD-ovi i druge kulturne institucije redovito organiziraju radionice, nastupe i festivale kako bi održali živom tradiciju plesova poput baluna, šete paši, polke i drugih. Osim toga, neki plesovi su prilagođeni modernim uvjetima i potrebama pa se danas često izvode u nešto izmijenjenom obliku. Primjerice, *zajc* je evoluirao u ples s jastukom, a ostali plesovi također su doživjeli manje promjene kako bi bili prilagođeni današnjoj publici. Unatoč tim promjenama, bit plesa i njegovo značenje ostaju očuvani, iako možda u nešto moderniziranom izdanju.¹⁰

⁹ Ivančan I., *Istarski narodni plesovi*, Zagreb 1963., str. 7. – 23.

¹⁰ Isto, str. 75. – 77.

3.1.1. Balun

Balun je jedan od najpoznatijih i najstarijih istarskih narodnih plesova, koji ima posebno mjesto u kulturnoj baštini Istre. Naziv „balun“ potječe od talijanske riječi „ballo“, što znači ples, a u Istri je balun prepoznatljiv po svojoj karakterističnoj formi plesa u krugu. Ples se izvodi u parovima, a karakteriziraju ga specifični pokreti i ritmično okretanje parova oko središta kruga. Parovi se obično drže za ruke ili su povezani na druge načine, a plesni koraci su energični i dinamični. Plesači se kreću u krug, uz često izmjenjivanje smjera kretanja i ritmičke promjene koje prate glazbu. Balun se često izvodi uz pratnju tradicionalnih istarskih instrumenata, kao što su mih, sopile ili harmonika. Balun je u prošlosti bio važan dio društvenih okupljanja i slavlja, a plesao se na svadbama, seoskim zabavama i drugim svečanostima. I danas se balun održava kao dio kulturnih manifestacija i festivala u Istri, a često ga izvode i članovi kulturno-umjetničkih društava.¹¹ Četiri osnovne figure baluna jesu:

- „prebirat,
- valcat
- šetat ili hodit uokole i
- vrtet ili obrnut“.

„Prebirat“ označava kolo u kojem plesači ruke drže na ramenima drugih plesača. „Valcat“ znači okretati se u paru oko svoje osi u smjeru kazaljke na satu. Šetat ili „hodit uokole“ predstavlja par koji šeće u smjeru kazaljke na satu, držeći se kao u prvoj figuri, „prebirat“. Važno je da se u ovoj figuri par kreće istim nogama u ritmu glazbene pratnje. Posljednja figura je „vrtet“ ili „obrnut“. Plesač drži plesačici lijevu nadlakticu svojom desnom rukom, a plesačica čini isto, samo s unutarnje strane. Kao što je već prije spomenuto, balun ima raznih inačica koje ovise u kojem se mjestu pleše. Poznate verzije baluna dolaze iz Rovinja, Barbana, Žminja i Labina. Balun se plesao nedjeljom nakon mise, kada bi se plesači obukli u narodne nošnje.¹²

¹¹ Božić D., Ilić O., Mercandel T., *Folklorni plesovi Istre.*, Pula 2012., str. 33.

¹² Isto, str. 34. – 51.

Slika 4. Balun

Izvor: <https://proleksis.lzmk.hr/10630/>, preuzeto 27. kolovoza 2024.

3.1.2. Šete paši

Slično kao i balun, šete paši se izvodio različito u svakom selu. Naziv plesa znači „sedam koraka“. U doba kada su praznovjerja bila raširena, vjerovalo se da bi trčanjem u krug s partnericom, prvo u jednom smjeru, a zatim u suprotnom, te vrtnjom, mogla nastati magija. Zapisi o ovom plesu pronađeni su u Rovinjskom Selu, Bermu i Juricanima, a pripada alpskoj plesnoj zoni. Šete paši se izvodio uz pratnju violine.¹³

¹³ Ivančan I., *Istarski narodni plesovi*, Zagreb 1963., str. 258. – 266.

3.1.3. Polka

Polka potječe iz Češke i nešto je novijeg porijekla. Plesa se u dvočetvrtinskom taktu, s veselim i brzim koracima. Od 19. stoljeća uglavnom je zadržala svoj izvorni oblik, iako se u nekim dijelovima Istre pleše s izmijenjenim koracima i stilom. Zabilježena je u Bermu, Rovinjskom Selu, Munama, Barbanu, Hrbokima, Žminju i Valturi još 1957. Polka je najrašireniji i najizvođeniji ples u Istri, poznat po veselim koracima. U nekim selima, poput Hrboki, polka se izvodi snažnim udarcima nogom, dok su ostali elementi isti kao i drugdje. Drugi plesovi, poput mafrine, cotića i baluna, također sadrže elemente polke. Važno je napomenuti da se polka najčešće plesala u parovima, ali ponekad i u kolu te je imala najveći utjecaj na ostale istarske plesove. Polka je popularna jer se može izvoditi uz različite instrumente, a u prošlosti se često plesala uz pjesmu „Još Hrvatska ni propala“.¹⁴

Slika 5. Istarska polka

Izvor: <https://www.kudzlatela.com.hr/upoznajte-nas/>, preuzeto 27. kolovoza 2024.

¹⁴ Isto, str. 229. – 247.

3.1.4. Cotic

Prvi zapisi o cotiću potječu iz 1957. u Munama. Spominje se i u Babanu, Bermu, Juricanima i Žminju. Cotic je nosio različite nazive jer se taj isti termin koristio za više plesova. Primjerice, staru polku, čotež i šotiš također su zvali cotić, dok se u Munama nazivao peta prsti.¹⁵

3.1.5. Valcer

Valcer je dugo bio popularan ples i vjeruje se da je vrlo vjerojatno naslijedio mažurku zbog njihove sličnosti. Plesao se u paru i zadržao je svoj karakterističan stil do danas. U Istri se valcer izvodio uz pratnju tradicionalnih instrumenata kao što su sopele, mišnice, roženice i šurle. Prvi zapisi o valceru u Istri potječu iz 1957. iz Žminja i Rovinjskog Sela.¹⁶

Slika 6. Prikaz bečkog valcera kao primjer

Izvor: <https://bljesak.info/kultura/glazba/becki-valcer-uvrsten-u-unesco-ovu-listu-kulturnog-naslijeda/219930>,
preuzeto 27. kolovoza 2024

¹⁵ Isto, str. 203. – 208.

¹⁶ Isto, str. 275. – 280.

3.2. Lički narodni plesovi

Lički narodni plesovi predstavljaju poseban segment hrvatske plesne tradicije. Najpoznatiji među njima su tanac i ličko kolo, koje Ivančan svrstava u dinarsku, odnosno jadransku plesnu zonu. Iako se o životu i kulturi Ličana zna relativno malo pa stoga nedostaju zapisi o njihovim plesovima i običajima, najviše informacija o ovoj kulturnoj zoni potječe upravo od Ivančana, koji je obavio terenska istraživanja na tom području. Ivančan je u Lici zabilježio 36 različitih kola i plesova, od kojih svaki potječe iz različitih izvora i ima svoje specifičnosti. Lika je posebice zanimljiva jer je područje gdje se susreću i međusobno prožimaju elementi gorskih i primorskih plesova. Također, svaki od tih plesova često ima nekoliko varijanata.

Neki od plesova koje je Ivančan zabilježio u Lici uključuju: ančica, bećarac, bimber, biračko kolo, čardaš, crnogorsko kolo, dalmatinsko kolo, doktora, drmeš, đikac, haj na lijevo, hopšajdiri, hrvacki hrvacko, izvir – voda izvirala, ja posija lan, kozara, krajc polka, krivo kolo, kruške jabuke, kukulješče, ličko kolo, ljubikolo, milica, mišnjača, moravac, napovrat, oj kompoljsko kolo, paraglajz, pauna, plazavac, polka, seni veni, srbijanka, sremica, šimi-polka, špic - polka, tanac, tanc cura, taraban, triput nalevo, užičko kolo, vezanje lanca, zmije, vuljalka i vranjanka. Ovi plesovi svjedoče o bogatstvu kulturne baštine Like, iako nisu široko poznati.

Ivančan također primjećuje da Ličani nisu osobito strastveni plesači, što objašnjava zašto su ti plesovi relativno nepoznati. Kolo je najdominantniji oblik plesa u Lici, a često se izvodi s kolovođom. Povijest kola seže unatrag do antičkog doba, što potvrđuju nadgrobni spomenici na kojima su prikazani mladići i djevojke kako plešu u kolu. Kolo se u prošlosti plesalo iz obrednih razloga, tijekom sječe ili berbe, s vjerovanjem da će ples donijeti dobar urod. Također, kolo je bilo popularno među mladima, služeći kao način za privlačenje budućeg partnera ili proslavu važnih događaja u životu Ličana. U daljnjem tekstu bit će obrađeni najpoznatiji lički plesovi: ličko kolo, tanac i krivo kolo.¹⁷

¹⁷ Ivančan, I., *Lički narodni plesovi.*, Zagreb, 1963., str. 120. – 122.

3.2.1. Ličko kolo

Ličko kolo je najpoznatiji i najvažniji lički ples, koji su mladići i djevojke plesali kako bi pokazali svoju snagu i zrelost. Ples je služio kao dokaz izdržljivosti i fizičke spremnosti, što je bilo izuzetno važno s obzirom na teške životne uvjete u Lici. Djevojke su kroz ples prikazivale svoju plodnost i sposobnost za rad u kući i na polju, dok su mladići skokovima demonstrirali svoju muževnost. Ovaj se ples najčešće izvodio na otvorenim prostorima ili na gumnima, što je omogućavalo sudjelovanje velikog broja plesača. Prostor na kojem se plesalo nazivao se „igrište“ ili „kolarište“. Lokacije su bile raznovrsne; kolo se moglo plesati ispred kuće, na cesti, raskrižju, ili u blizini crkve. Veličina kola bila je od posebnog značaja – što je više ljudi sudjelovalo, to je kolo bilo uspješnije i veselije.

Slika 7. Ličko kolo

Izvor: <https://nova-akropola.com/kulture-i-civilizacije/hrvatska-bastina/licko-kolo-ples-bez-glazbe/>, preuzeto 27. kolovoza 2024.

Ponos kolovođe rastao je s veličinom kola. Iako su mlađe djevojčice obično bile isključene iz plesa, na velike kršćanske blagdane poput Uskrsa i Božića, u kolu su sudjelovali i stariji i djeca. Kolo se pleše u smjeru kazaljke na satu, a iako se nekoć plesalo mirno, bez skakanja, s vremenom je ritam postao brži i dinamičniji. U novijoj verziji kola pojavljuju se skokovi, poznati kao „đipanje“ ili „đikanje“, zbog čega je kolo dobilo i naziv đikac. Držanje plesača bilo je ključno – svaki je plesač morao izgledati uspravno i skladno. Jedna od karakteristika ličkog kola je vrtanja u lijevu i desnu stranu, a kada bi muškarac počeo vrtjeti ženu, ostali plesači bi prestali plesati i fokusirali se na par. Posebno zanimljiv element ovog

plesa je tabananje, odnosno lupanje nogom o tlo, koje podiže prašinu. Vjerovalo se da na taj način plesači ostvaruju vezu s prirodom dok izvode ličko kolo.¹⁸

3.2.2. Tanac

O ličkom tancu nije dostupno mnogo informacija. U Hrvatskoj postoje različite verzije tanca, uključujući slavonski, istarski, rapski i krčki, a lički tanac se u nekim sitnim detaljima razlikuje od drugih. Općenito, svi tanci u Hrvatskoj potječu iz različitih plesnih tradicija, prvenstveno drmeša. Tanac je poznat i pod nazivima hrvatski, rvacki i mišnjača, ali se u novije vrijeme najčešće koristi naziv tanac. Interesantno je da češka riječ „tancovat“ znači plesati, što sugerira da je naziv tanac ili tanec zajednička riječ među Slavenima. Tanac je jedan od najprepoznatljivijih plesova u Hrvatskoj i postoji u različitim varijantama s različitim imenima. Specifične informacije o ličkom tancu su rijetke, osim opisa koraka koji se nalaze u Ivančanovoj knjizi *Lički narodni plesovi*. Lički tanac se razlikuje od drugih verzija tanca u Hrvatskoj jer se pleše u četvorkama, dok se u drugim regijama pleše u dva reda. Zajednička karakteristika s ličkim kolom je tabananje, ili udaranje nogom o tlo, dok su figure tanca slične.

Slika 8. Paški tanac

Izvor: <https://tzgpag.hr/hr/posebnosti/tanac.html>, preuzeto 27. kolovoza 2024.

¹⁸ Izvor: *Ličko kolo – ples bez glazbe* <https://nova-akropola.com/kulture-i-civilizacije/hrvatska-bastina/licko-kolo-ples-bez-glazbe/>, posjećeno 27. kolovoza 2024.

Elementi ličkog tanca uključuju: prebiranje, okretanje plesačice ispod lijeve ruke muškarca, okreti u paru u oba smjera te formiranje manjeg kola od para. Ovaj posljednji element je specifičan za Liku i Gorski kotar. Glazbena pratnja je obvezna, a promjena u ritmu muzike utječe na promjenu koraka u plesu. Tanac vuče svoje korijene iz mađarskog čardaša, ali također sadrži elemente i ritmove drmeša.¹⁹

3.2.3. Krivo kolo

Prema Ivančanu, krivo kolo izvodilo se između dva svjetska rata kao dio ličkog kola, no Ivančan naglašava da se, s obzirom na uvodnu glazbu i neke elemente, krivo kolo nekada plesalo kao zaseban ples. Stariji Ličani tvrde da je krivo kolo zaista bilo samostalni ples koji je na neki način ismijavao ličko kolo. Dok se ličko kolo izvodilo u tradicionalnom obliku, s velikom pažnjom na svaki pokret kako se stariji ne bi uvrijedili, krivo kolo bilo je obratna verzija u kojoj su se elementi izvodili u suprotnom smjeru. Ovu verziju plesa plesali su isključivo mladi, dok su je stariji izbjegavali. Zbog toga što nije smatrano tradicionalnim plesom, krivo kolo često je pogrešno povezivano s ličkim kolom. Samo stariji stanovnici Like, koje je intervjuirao Ivančan, sjećaju se krivog kola i načina na koji se plesalo. Krivo kolo izvodilo se tako da bi se, usred plesanja ličkog kola, muškarci i žene okrenuli leđima jedni prema drugima i držali za pojaseve, a ponekad i za ruke. Žene nisu željele biti na „repu“ kola jer se to smatralo ponižavajućim.²⁰

3.3. Plesovi Dalmacije i Dalmatinske zagore

Dalmacija je izuzetno bogato kulturno središte koje je tijekom svoje burne povijesti preuzimalo brojne utjecaje različitih naroda i zemalja. Posebice treba istaknuti Dubrovačku Republiku, poznatu po svojoj bogatoj kulturnoj baštini i povijesti. Dubrovnik, kao važno trgovačko i putničko središte, kroz povijest je prenosio raznolike utjecaje, poseboce one španjolskog i napuljskog podrijetla, preko ceremonijala na svojem dvoru. Mačevni plesovi su

¹⁹ Sremac, S., *O hrvatskom tancu, drmešu, čardašu i porijeklu drmeša*, Zagreb 1983., str. 63. – 65

²⁰ Ivančan, I., *Lički narodni plesovi.*, Zagreb, 1963. str. 122 – 127

na ovom području opstali još od 15. stoljeća, od kada postoje pisani zapisi o njihovom izvođenju. Dalmatinska zagora je regija koja je razvila vlastite običaje i ostavila jedinstven kulturni trag u hrvatskoj povijesti. Može se reći da je Dalmacija turistički najviše iskorištena kada je riječ o kulturnim dobrima i nematerijalnoj baštini. Dalmacija je prožeta mediteranskom kulturom, slično kao i Istra, ali s važnim utjecajem balkanske kulture i običaja. Taj balkanski utjecaj najizraženiji je u Dalmatinskoj zagori, gdje je u skrivenom, krškom krajoliku nastajala posebna i jedinstvena kultura.²¹

Slika 9. Trogirska kvadrilja

Izvor: <https://www.visittrogir.hr/hr/tourist/events/dan-o-kvadrilje>, preuzeto 1. rujna 2024.

Što se plesa tiče, najpoznatiji ples u Dalmaciji je nijemo kolo, koje je poznato i pod imenima mutavo kolo, šuplje kolo, po naški, po starinski i staračko kolo. Ova kola karakteriziraju brži tempo i izraženi poskoci, što odražava temperament ljudi iz ovog područja toplije klime. Za razliku od plesova u panonskoj zoni, dalmatinska kola se izvode na većem prostoru, s utjecajem srednjoeuropskih plesnih tradicija. Među najpoznatijim dalmatinskim plesovima su: nijemo kolo, linđo, moreška, šotić, kvatropaše, furlana, valcer, manfrina, kvadrilja i polka šaltina. Ove plesove obično prati svirka mandolinista i vrlo su popularni među publikom. Dubrovnik je posebice poznat po linđu i mačevnim plesovima, od kojih su

²¹ Travirka, A., *Dalmacija, povijest, kultura, umjetnička baština*, Zadar 2005., str. 56.

najpoznatiji kumpanija i moreška. Iako su linđo i moreška vjerojatno najpoznatiji plesovi u Hrvatskoj, nijemo kolo iz Dalmatinske zagore uvršteno je na UNESCO-vu listu nematerijalne kulturne baštine u Hrvatskoj.²² U ovom poglavlju detaljnije će se obraditi nijemo kolo, linđo i moreška.

3.3.1. Nijemo kolo

Nijemo kolo tradicionalno se pleše u zajednicama Dalmatinske zagore u južnoj Hrvatskoj. Ovaj ples izvodi se u zatvorenom krugu, gdje plesači energičnim i spontanim koracima vode svoje partnerice, javno demonstrirajući njihove plesne vještine, često bez jasno definiranih pravila. Koraci i pokreti, koji su često snažni i upečatljivi, ovise o raspoloženju i želji sudionika. Glavna karakteristika nijemog kola je ta što se izvodi bez glazbene pratnje, iako može biti popraćeno vokalnim ili instrumentalnim uvodom ili završetkom. Nijemo kolo obično se pleše tijekom karnevala, sajmovi, blagdana i vjenčanja te služi kao prilika za upoznavanje mladih ljudi. Razlike u načinu izvođenja nijemog kola među selima omogućuju stanovnicima da naglase svoj lokalni identitet. Ples se prenosi s generacije na generaciju, premda se danas sve više uči kroz kulturne klubove gdje su pokreti standardizirani. Ipak, neka sela u dalmatinskom zaleđu zadržala su spontanost u izvedbi koraka i figura. U današnje vrijeme nijemo kolo uglavnom izvode seoske skupine na lokalnim, regionalnim ili međunarodnim festivalima te na proslavama, karnevalima ili crkvenim blagdanima.²³ Posebnost ovog plesa leži u činjenici da svaki muškarac izvodi svoje korake dok vodi više partnerica, koje se drže za „šudarić“ (rupčić), pokazujući tako svoje vještine kroz korake i poskoke. Nijemo kolo može, ali i ne mora, slijediti pjesmu. Postoji mnogo varijacija kola, uključujući različite načine držanja partnera, strukture koraka i figura, a prema tim razlikama, kao i prema nošnjama ili pjevanju, stanovnici pojedinih mjesta međusobno se prepoznaju. U dalmatinskom zaleđu, osobito u selima Ravnih kotara, plešu se nijema kola sa šestodijelnom strukturom koraka, što je karakteristično i za plesnu kulturu otoka zadarskog i šibenskog arhipelaga, poput Ugljana,

²² Izvor: UNESCO – *Intangible Cultural Heritage* <https://ich.unesco.org/en/RL/nijemo-kolo-silent-circle-dance-of-the-dalmatian-hinterland-00359>, posjećeno 27. kolovoza 2024.

²³ Izvor: UNESCO – *Intangible Cultural Heritage* - <https://ich.unesco.org/en/RL/nijemo-kolo-silent-circle-dance-of-the-dalmatian-hinterland-00359>, posjećeno 1. rujna 2024.

Dugog otoka, Murtera i Zlarina, gdje se može primijetiti utjecaj srednjoeuropskih plesnih elemenata.²⁴

Slika 10. Nijemo kolo s područja Dalmatinske zagore

Izvor: <https://croatia.hr/hr-hr/unesco/nijemo-kolo>, preuzeto 1. rujna 2024.

Slika 11. Poznati skok kao dio nijemog kola

Izvor: <https://hkm.hr/kulturni-biseri/nijemo-kolo-od-dalmatinske-zagore-do-svjetskih-pozornica/>, preuzeto 1. rujna 2024.

²⁴ Maljković i dr., *Hrvatski običaji i druge tradicije*, Zagreb 2016., str. 237. – 239.

3.3.2. Lindo

Lindo, poznat i kao dubrovačka poskočica, najpoznatiji je ples u Dubrovniku i okolici. Izvodi se uz pratnju starog glazbala iz južne Dalmacije, lijericice, iako se nekada mogao plesati i uz zvuke mijeha. Osim u dubrovačkom području, lindo je popularan i među Hrvatima u istočnoj Hercegovini. Svirač, sjedeći, oslanja lijericu na koljeno lijeve noge, dok gudaalom prelazi preko tri žice, s naglaskom na prvu žicu (kantinu). Desnom nogom snažno udara o tlo u ritmu svirke, usklađujući tako plesni takt plesačima.

Slika 12. Lindo na Dubrovačkim ljetnim igrama

Izvor: <https://www.dubrovniknet.hr/lindo-nastupa-ispred-katedrale-u-sklopu-igara/>, preuzeto 1. rujna 2024.

Lindo se pleše u parovima, koji su raspoređeni oko svirača, a plesne upute u obliku duhovitih i često dvosmislenih stihova glasno izriče kolovođa. On, ostrim tonom i ritmom, određuje parove, promjene plesnih figura i potiče plesače na improvizaciju. Ples karakteriziraju ponavljanja ključnih dijelova, a plesači se kreću u krugu držeći se za ruke iznad glave, slažući se u parove i tvoreći dvije koncentrične kružnice.²⁵

Lindo je vrlo atraktivan ples za publiku, osobito za turiste, zbog svoje ritmičnosti i dinamike. Smatra se jednim od najpopularnijih plesova u Hrvatskoj i postao je značajan element

²⁵ Travirka, A., *Dalmacija, povijest, kultura, umjetnička baština*, Zadar 2005., str. 105. – 107.

hrvatskog turizma. Iako je izvorno naziv plesa bio dubrovačka poskočica, danas je poznatiji kao linđo, a ime je dobio po nadimku slavnog ljeričara Nikole Lale Linđa iz Župe dubrovačke.²⁶

Slika 13. Folklorni ansambl Linđo

Izvor: <https://www.dubrovnik-festival.hr/umjetnik/folklorni-ansambl-lindo/27>, preuzeto 1. rujna 2024.

3.3.3. Moreška

Moreška je borbeni ples, poznat kao viteška igra, karakterističan za mediteransko područje. Ovaj ples kombinira jednostavne plesne pokrete s mačevanjem, često uz dramsku priču koja prikazuje sukob dviju skupina, poput crnih i bijelih, kršćana i nekršćana, ili Španjolaca i Maura. Smatra se da moreška potječe iz Španjolske, odakle se proširila tijekom 15. i 16. stoljeća. Tijekom renesanse, moreška je bila vrlo popularan dramsko-plesni žanr u Sredozemlju, a također je bila prisutna i u drugim europskim zemljama poput Francuske, Njemačke i Engleske. U to vrijeme, moreška se izvodila kako u narodnoj kulturi tako i u elitnim društvenim krugovima, primjerice, na dvorskim proslavama ili kao dio opernih predstava u 17. stoljeću. U Hrvatskoj se moreška izvodi od 16. stoljeća i to u gradovima poput Dubrovnika, Splita, Zadra, Hvara i drugih dalmatinskih mjesta. Danas se moreška u Hrvatskoj izvodi jedino

²⁶ Izvor: *Povijest dubrovačke poskočice – Linđa* <https://muzej.lindjo.hr/hr/tradicijska-kultura-dubrovnika>, posjećeno 1. rujna 2024.

na Korčuli, gdje predstavlja borbu između Turaka i Maura. Plesači su odjeveni u posebne kostime: bijeli, koji predstavljaju Turke i uvijek pobjeđuju, nose crvene odore, dok crni, koji predstavljaju Maure, nose crne. Bijelu skupinu predvodi Osman ili bijeli kralj, dok crne predvodi Moro ili crni kralj. Ove dvije skupine bore se za djevojku bulu, koju je crni kralj oteo bijelom kralju. Ples se izvodi uz glazbenu pratnju koju je 1937. skladao Krsto Odak.

Moreška se svake godine izvodi na Korčuli, prvenstveno kao turistička atrakcija, ali i kao dio kulturne baštine otoka. Uz linđo, moreška je jedan od najpoznatijih plesova u Hrvatskoj, a njezini motivi mogu se pronaći i u drugim, manje poznatim mačevnim plesovima. Zanimljivo je da se moreška pojavljuje u brojnim filmovima i književnim djelima kao jedan od najpoznatijih srednjovjekovnih plesova. Primjerice, u filmu Franca Zeffirellija „Romeo i Julija“, moreška se pleše na zabavi obitelji Capulet.²⁷

Slika 14. Moreška – borbeni ples s mačevima

Izvor: <https://hkm.hr/kulturni-biseri/moreska-korculanska-tradicija-stara-350-godina/>, preuzeto 1. rujna 2024.

²⁷ Izvor: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/moreska>, posjećeno 1. rujna 2024.

Slika 15. Moreška – djevojka „bula“

Izvor: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/moreska>, preuzeto 2. rujna 2024.

3.4. Plesovi Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema

Područje istočne Hrvatske, posebice Slavonija i Baranja, naseljeno je još od antičkih vremena zahvaljujući izuzetno plodnom tlu i povoljnoj klimi. Zbog toga nije iznenađujuće da su se na ovom području razvile bogate kulture koje su obilovale hranom i stokom. Takav način života s vremenom je oblikovao vrlo bogatu i raznoliku tradiciju koja je opstala do danas. Ovdje se prvenstveno misli na običaje, nošnje, hranu, glazbene instrumente, pjesme i narodne plesove. U Slavoniji su kola najzastupljeniji ples i to najviše u ovom dijelu Hrvatske. Postoji mnogo različitih vrsta kola u Slavoniji, a način njihovog izvođenja varira ovisno o mjestu iz kojeg potječu. Zanimljivo je da se kola i danas plešu na raznim svečanostima poput vjenčanja, krštenja, prve pričesti, zaruka, rođenja djeteta i slično. Može se reći da je tradicija plesanja u Slavoniji najživlja, čak i među mlađim generacijama. Pjevana kola su najčešća na ovom području, a nekada su se plesala uz pratnju gajdi ili duda, tradicionalnih glazbala s mješinom. Početkom 20. stoljeća, tamburaški sastavi postali su dominantna pratnja za kola. U cijelom panonskom prostoru, osobito u Slavoniji, karakteristična su zatvorena kola koja se izvode oko tamburaša, koji stoje, sviraju i pjevaju u sredini kola. Najčešći ples je jednostavno nazvan kolo.

Svako selo ima svoj specifičan način izvođenja kola, s manjim ili većim razlikama u koracima. Kolo je simbol Slavonije i regionalnog identiteta, često poznato kao šokačko kolo, o kojem će biti više riječi kasnije.²⁸

Kolo se ponekad miješa s drmešom, tradicionalnim plesom Središnje i Zapadne Hrvatske, no u Slavoniji je drmeš zapravo oblik kola s poskočicom. Plesači u kolu obično su blisko povezani i čvrsto se drže rukama. Prema starijoj tradiciji, u kolu su žene bile odvojene od muškaraca, nisu se miješali, a neka su kola bila isključivo djevojačka. Takva kola plešu „kraljice“ u Slavoniji, Srijemu i Bačkoj za blagdan Duhova, „filipovčice“ na blagdan sv. Filipa i Jakova, te „križarice“ u Andrijevcima na Spasovo – blagdan Uzašašća Gospodinova koji se slavi četrdeset dana nakon Uskrsa.²⁹ U ovom dijelu bit će obrađeni šokačko kolo, slavonsko kolo i ajd' na livo.

3.4.1. Šokačko kolo

Šokačko kolo je tradicijski ples koji se izvodi uz pjesmu i instrumentalnu pratnju, a vještina njegovog izvođenja prenosi se usmenom predajom sve do danas. Nekada se izvodilo uz tradicijske instrumente poput gajdi, dok se tijekom 20. stoljeća plesanje počelo pratiti tamburaškim sastavom. Kao važno društveno događanje, šokačko kolo je do sredine 20. stoljeća imalo značajnu ulogu u životu zajednice, posebice tijekom seoskih svečanosti i poklada, kada je plesanje šokačkog kola bilo neizostavan dio proslave. Naziv „šokačko kolo“ postao je uobičajen u 20. stoljeću, najprije zbog scenske primjene, a danas je opće prihvaćen i prepoznatljiv, ne samo među Hrvatima Šokcima, već i šire.³⁰ Šokačko kolo je u Hrvatskoj dobilo status nematerijalnog kulturnog dobra.

²⁸ Vinkešević Josip i dr., *Narodni plesovi Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema*, Đakovo 2017., str. 58. – 78.

²⁹ Isto, str. 75.

³⁰ Isto, str. 89. – 91.

Slika 16. Šokačko kolo

Izvor: <https://www.samopozitivno.com/sokacko-kolo-dobilo-status-nematerijalnog-kulturnog-dobra/>, preuzeto 4. rujna 2024.

3.4.2. Slavonsko kolo (slavonski drmeš)

Drmeš, koji je zajednički naziv za većinu kola u Hrvatskoj, u ovom slučaju se odnosi na slavonsku inačicu drmeša, poznatu i kao slavonsko kolo, a ne na tradicionalni drmeš sjeverozapadne Hrvatske. Slavonsko kolo se pleše u zatvorenoj formaciji, pri čemu se u nekim selima ili područjima izvodi više različitih vrsta drmeša uz istu ili različitu glazbenu pratnju. Obično drmeš uključuje dvije plesne figure, dok slavonski drmeš ima tri plesne figure, a stil izvođenja prilagođen je lokalnim običajima. Ples se izvodi u dvočetvrtinskoj mjeri. Prvi dio plesa izvodi se uz instrumentalnu pratnju, drugi dio uključuje pjevanje bez instrumentalne pratnje dok se pleše u formaciji, a treći dio nazvan „šaranje“ izvodi se uz instrumentalnu pratnju i poskočice. Plesači se u kolu drže križno sprijeda, a glazbena pratnja obuhvaća tamburice, dvojnice, gajde i gusle.³¹ Slijedi primjer teksta iz jednog slavonskog drmeša:

³¹ Vinkešević Josip i dr., *Narodni plesovi Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema*, Đakovo 2017., str. 96. – 98

Hej, šta je lijepo naše kolo malo,

Da je veće, ne bi ni valjalo,

Hej, da je veće, ne bi ni valjalo.

Hej, svaka cura voli tamburaša,

a berdaša i cura i snaša,

Hej, a berdaša i cura i snaša.³²

Slika 17: Slavonsko kolo

Izvor: <https://ethno.hr/drmes-da-poziv/>, preuzeto 4. rujna 2024.

³² Izvor: <https://msf.hr/>, posjećeno 4. rujna 2024.

3.4.3. *Ajd' na livo*

„Ajd' na livo“ je tradicionalno kolo iz Slavonije koje se pleše u mješovitoj formaciji. Plesači se u kolu drže križno sprijeda, okrenuti licem prema središtu kola, a pokret započinju bočnim korakom u lijevu stranu, krećući lijevom nogom. Svi plesači izvode ples na isti način, prateći ritam uz pjevanje i povremeno pocikivanje. Ples se izvodi uz pratnju tamburica, gajdi i gusli, a sastoji se od dva dijela koji se plešu na različite načine.³³ Nažalost, pisani zapisi o tradiciji i povijesti ovog, kao i drugih slavonskih plesova, rijetki su, pa su uglavnom zabilježeni samo taktovi i tekst plesa. Primjer teksta u naposljetku:

Ajd' na lijevo, ajd' na desno,

ajd' na ono isto mjesto.

Nit' na lijevo, nit' na desno,

već na ono isto mjesto.

Moja nana, stari đavo,

pod tarabom dr'jema

da uvati mene s lolom.

Bolje da me nema.³⁴

³³ Vinkešević Josip i dr., *Narodni plesovi Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema*, Đakovo 2017., str. 102. – 103.

³⁴ Izvor: <https://www.folkloretanznoten.de/AjdNaLijevo.pdf>, posjećeno 4. rujna 2024.

3.5. Plesovi Sjeverozapadne i Središnje Hrvatske

Kultura sjeverozapadne i središnje Hrvatske ima mnoge sličnosti s kulturnom baštinom Slavonije i Baranje, no ipak postoje značajni elementi koji razlikuju ova dva područja. Sjeverni dio Hrvatske, zbog svoje blizine Mađarskoj i djelomično slovenskoj granici, pokazuje kulturne utjecaje koji se očituju u sličnostima s mađarskom tradicijom. Jedan od najupečatljivijih primjera je drmeš, ples koji dominira u ovom dijelu Hrvatske, a koji svoje korijene vuče iz Mađarske. Osim drmeša, čardaš je još jedan popularan ples koji se rado izvodi u Lici i Zagorju. Unatoč ovim specifičnostima, kolo ostaje najdominantniji oblik plesa u sjeverozapadnoj i središnjoj Hrvatskoj, pri čemu su najčešća pjevana ili šetana kola. Ovi plesovi, koji su se do 19. stoljeća izvodili tijekom velikih blagdana poput Uskrsa ili na Ivanje oko krijesa, često su bili ključni dio svadbenih proslava, gdje su se plesali oko stola. Pored kola, izvodili su se i poskočni plesovi poput dučeca, kozatuša i starog sita, koji su bili povezani s kultom plodnosti. Vjerovalo se da poskakivanje i snažno udaranje plesača o pod povećava plodnost zemlje. Iako se danas ritualna funkcija ovih plesova izgubila, oni su i dalje prisutni na svjetskim folklornim festivalima. U središnjoj Hrvatskoj, parovni plesovi također igraju važnu ulogu. Među njima su mazurka, valcer, polka, schotisch, siebenschritt, rašpa, štajeriš, furlana, palaisglais i drugi. Ovi plesovi se također izvode na Kvarneru i u Istri, ali pod drugačijim nazivima i s različitim elementima. Posebice treba istaknuti razne vrste polke, poput krebspolke, kreuzpolke i spitzbaumpolke, koje nose njemačke nazive jer su se tijekom povijesti austrijska i domaća kultura intenzivno miješale. U Međimurju je zabilježena krajcpolka, koja se prema zapisima ne razlikuje mnogo od slavonskog plesa „ajd’ na livo“. Šotš, polka, valcer i mazurka bili su popularni plesovi i u Požegi te drugim gradovima Panonske nizine. Paragljajz, ples s francuskim korijenima, s vremenom se prilagodio plesu u kolu i danas se izvodi u Posavini. Značajka plesova ovog kraja je brzo okretanje i vrtnja plesača, čak i kad se ne radi o parovnom plesu. Ipak, najpoznatiji i najomiljeniji ples sjeverozapadne Hrvatske ostaje drmeš, prepoznatljiv po svojoj temperamentnosti, što ga čini jednim od najdinamičnijih plesova u hrvatskoj tradiciji. U nastavku slijede detaljni opisi najpoznatijih plesova sjeverozapadne i središnje Hrvatske, uključujući drmeš, valcer i polku.³⁵

³⁵ Maljković i dr., *Hrvatski običaji i druge tradicije*, Zagreb 2016., str. 244. – 252.

3.5.1. Drmeš

Drmeš je jedan od najpoznatijih i najprepoznatljivijih hrvatskih plesova, koji je odigrao važnu ulogu u razvoju hrvatske plesne tradicije. Ovaj ples dijeli mnoge sličnosti s čardašem, a vjeruje se da je tijekom 19. stoljeća preuzeo i elemente tanca. Postoji niz varijacija drmeša, ovisno o regiji iz koje potječe, pa tako razlikujemo posavski, prigorski, zagorski, podravski i mnoge druge vrste. Drmeš se može plesati u paru ili u kolu, a njegovu osnovu čine dvije glavne plesne figure. U prvoj figuri plesači izvode vertikalno titranje, tzv. „drmanje“, uz minimalno kretanje kroz prostor, što je dalo plesu i njegovo ime. U drugoj figuri plesači se okreću velikom brzinom, čime ples dobiva na dinamici. Drmeš je nezaobilazan dio folkloru u Hrvatskom zagorju, Prigorju, Podravini, Posavini, Baniji, a često se izvodi i u drugim dijelovima Hrvatske. Na plesnim zabavama i svadbenim veseljima u središnjoj Hrvatskoj, uključujući širu okolicu Zagreba, Prigorje, Turopolje, Posavinu, Moslavinu i Pokuplje, drmeš se tradicionalno izvodi uz pratnju popularnog gudačkog sastava, poznatog kao guc. U Hrvatskom zagorju, Međimurju i Posavini, drmeš prati instrumentalna skupina sastavljena od violina, cimbala ili tambura.³⁶

Podravski drmeš se izdvaja svojom živahnošću u odnosu na ostale varijante. Plesač u podravskom drmešu plesačicu drži za struk vanjskom stranom nadlanice, dok je u drugim krajevima drži dlanom. Također, stopalo se u podravskom drmešu tek neznatno diže od poda, dok je drmanje izraženije. Zanimljivost vezana uz drmeš je njegova povezanost s prikrivenom erotikom jer je karakteriziran bliskim kontaktom između plesača i intenzivnim pokretima „drmanja“ tijela. Poznati koreograf Rajko Pavlić usporedio je drmeš s tangom, ističući sličnosti u plesnim figurama i zajedničke korijene ovih dvaju plesova.³⁷

³⁶ Isto, str. 252. – 253.

³⁷ Izvor: <https://ples.com.hr/narodni-ples/drmes-hrvatski-tango-najpopularniji-narodni-ples>, posjećeno 4. rujna 2024.

Slika 18. Drmeš

Izvor: <https://ples.com.hr/narodni-ples/drmes-hrvatski-tango-najpopularniji-narodni-ples/>, preuzeto 4. rujna 2024.

3.5.2. Valcer

Valcer je ples u paru koji svoje korijene vuče s kraja 18. i početka 19. stoljeća. Prvotno je nastao kao dio narodnog plesa, no s vremenom je stekao popularnost u gradovima, postajući omiljen među aristokracijom. Iako se valcer u aristokratskim krugovima malo promijenio, kasnije se ponovno vratio u svoje izvorno, rustikalno izdanje u seoskim sredinama. Točno podrijetlo valcera ostaje nejasno, ali nema sumnje da je vrlo brzo postao popularan diljem Europe. Smatra se da je naziv „valcer“ izveden iz njemačkog glagola „wälzen“, što znači „kotrljati“ ili „okretati“. Valcer je karakterističan parovni ples u tročetvrtinskoj mjeri, prepoznatljiv po svojim neprestanim gracioznim okretima oko osi plesnog para te ležernom kretanju naprijed po kružnici, sve do povratka na početnu poziciju. Ovi elegantni pokreti uključuju izmjenično podizanje prednjeg dijela stopala i spuštanje na cijelo stopalo, što ostavlja dojam nesputanog i sofisticiranog kretanja.³⁸

U sjeverozapadnoj i središnjoj Hrvatskoj, valcer je ostao jedan od najčešće izvođenih plesova, ne samo na proslavama i društvenim okupljanjima, već je postao i sastavni dio kulturne tradicije ovog kraja. Vjerojatno je valcer postao toliko ukorijenjen u ovom području zbog blizine granice s Austrijom i ostatkom Europe, kao i zbog dugotrajnog utjecaja Austro-Ugarske Monarhije koja je vladala Hrvatskom.³⁹

³⁸ Izvor: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/valcer>, posjećeno 4. rujna 2024.

³⁹ Maljković i dr., *Hrvatski običaji i druge tradicije*, Zagreb 2016., str. 252. – 253.

3.5.3. Polka

Polka je tradicionalni češki ples poznat po svom brzom ritmu u dvočetvrtinskoj mjeri. Ime „polka“ prvi se put pojavljuje u 19. stoljeću, oko 1830-ih godina, a potječe od češke riječi „půlka“, što znači „polovica“. Ovaj naziv odnosi se na karakteristične polukorake koje polka uključuje. Od 19. stoljeća, polka se brzo proširila diljem Europe i postala jedan od najpopularnijih plesova među ljudima. Polka je posebice zastupljena u sjeverozapadnoj i središnjoj Hrvatskoj, gdje je taj ples najrasprostranjeniji jer je ovo područje geografski najbliže ostatku Europe i dijeli slične kulturne utjecaje. Važno je napomenuti da su se tijekom 19. i 20. stoljeća u ovaj dio Hrvatske doselili mnogi Česi i Slovaci, koji su sa sobom donijeli i svoju kulturu pa je razumljivo da se polka posebice ukorijenila u tim krajevima.⁴⁰

Danas se polka u sjeverozapadnoj i središnjoj Hrvatskoj pleše na svadbama, proslavama, sajmovima, festivalima i folklornim manifestacijama te je postala sastavni dio kulturne baštine ovih krajeva.⁴¹

Slika 19. Polka

Izvor: <http://kud-tena.hr/program/>, preuzeto 4. rujna 2024.

⁴⁰ Izvor: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=49254>, posjećeno 4. rujna 2024.

⁴¹ Maljković i dr., *Hrvatski običaji i druge tradicije*, Zagreb 2016., str. 252. – 253.

4. HRVATSKI NARODNI PLESOVI I UNESCO

UNESCO je prepoznao važnost očuvanja i zaštite nematerijalne kulturne baštine kroz svoju Konvenciju, što je dovelo do upisa mnogih kulturnih dobara u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, kao i na UNESCO-ove popise nematerijalne kulturne baštine čovječanstva. Na popisu su, uz sinjsku alku, umijeće izrade čipke na Hvaru i Pagu te umijeće izrade drvenih igračaka u Hrvatskom zagorju, uvršteni i folklorni plesovi, glazba i običaji, među kojima se posebno ističe nijemo kolo Dalmatinske zagore. Ovo specifično kolo karakteriziraju povremeno poskakivanje plesača i premetanje koraka, a u nekim se prilikama može izvoditi uz tradicionalno ojkanje, što dodatno obogaćuje lokalnu tradiciju. Nijemo kolo iz Dalmatinske zagore uvršteno je na UNESCO-ov popis zbog svoje jedinstvenosti i važnosti kao atrakcije koja na poseban način predstavlja kulturnu baštinu. Osim toga, UNESCO-ov Registar kulturnih dobara Hrvatske pridonosi očuvanju i obnovi tradicijske kulture, uključujući i folklorne plesove.⁴²

4.1. Prve institucije očuvanja baštine u Hrvatskoj

Očuvanje nematerijalne baštine u Hrvatskoj započelo je još u ranim desetljećima 20. stoljeća, prvenstveno kroz aktivnosti Seljačke sloge, kulturno-povijesnog društva koje je djelovalo već 1920-ih godina. Ova organizacija ne samo da je promicala seljačku kulturu i radila na suzbijanju nepismenosti, već je poticala i osnivanje kulturno-umjetničkih društava, pjevačkih i tamburaških zborova, glumačkih družina te je organizirala folklorne smotre. Pitanje očuvanja nematerijalne kulturne baštine u Hrvatskoj ponovno je došlo u fokus 1960-ih godina kroz rad Hrvatskog etnološkog društva. Godine 1962. osnovana je Komisija za etnografska muzejsko-konzervatorska pitanja, a u tadašnjem Zakonu o zaštiti spomenika kulture iz 1960. prvi se put spominje i „nematerijalna tradicijska baština“. Također je formirana Komisija za istraživanje mogućnosti zaštite nematerijalne kulture. U tom kontekstu, Dunja Rihtman-Auguštin, predstavnica Jugoslavenske vlade u UNESCO-u, govorila je o potrebi pravne zaštite

⁴² Izvor: <https://whc.unesco.org/>, posjećeno 4. rujna 2024.

folkloru, zaštiti od komercijalizacije te o drugim oblicima eksploatacije, naglašavajući važnost prikupljanja, sređivanja, arhiviranja i objavljivanja tradicijske kulture. U tom razdoblju djelovao je i Zavod za istraživanje folkloru, danas poznat kao Institut za etnologiju i folkloristiku, koji je izradio bazu podataka o folkloru i tradicijskoj kulturi u Hrvatskoj i Jugoslaviji. Sve ovo svjedoči da ideja o zaštiti nematerijalne baštine u Hrvatskoj postoji još od početka 20. stoljeća te da nije riječ o „uvedenoj ideji“ povezanoj isključivo s UNESCO-om.⁴³

4.2. Od smotre folkloru do UNESCO – a

U Hrvatskoj se postupno razvijala ideja o očuvanju ugroženih tradicijskih kultura, što je dovelo do različitih oblika javne prezentacije folkloru, od organiziranih folklornih smotri do UNESCO-ove inicijative za zaštitu nematerijalne baštine. UNESCO-ova inicijativa stavlja naglasak na očuvanje živućih tradicija pa tako mnogi hrvatski elementi upisani na listu pripadaju glazbenim i plesnim oblicima poput bećarca, ojkana i nijemog kola, kao i običajnim praksama poput ljelja i zvončara, koji su već ranije bili prepoznati kao reprezentativni kroz folklorne smotre. Povijesno gledano, smotre su uspostavile određeni kanon, koji se potom prelio u kolektivnu svijest o narodnoj kulturi i oblikovao hrvatski doprinos UNESCO-ovim listama.⁴⁴

Ovo ukazuje na to da su elementi koji su danas na UNESCO-ovim listama već postojali i da se ideja očuvanja razvila spontano unutar hrvatskog kulturnog okruženja, dok UNESCO-ov program predstavlja samo novo pakiranje već poznatog. Iako UNESCO deklarativno naglašava važnost „širokog spektra praksi i živućih tradicija“, u praksi se često susrećemo s prikazom kulture kroz reprezentacijske i scenske projekte, slično kao što su to nekada bile folklorne smotre.⁴⁵

⁴³ Izvor: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=55313>, posjećeno 4. rujna 2024.

⁴⁴ Hameršak, M., Pleše I. i Vukušić, A.M., ur. (2013.), *Proizvodnja baštine: kritičke studije o nematerijalnoj kulturi*, Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku., str. 17.

⁴⁵ Na i. mj.

4.3. Međunarodna smotra folkloru u Zagrebu

Međunarodna smotra folkloru Zagreb najveća je i najuglednija manifestacija folkloru u Hrvatskoj, koja se kontinuirano održava u Zagrebu od 1966. Ova smotra promovira i slavi tradicijsku kulturu i folklor, okupljajući brojne sudionike iz Hrvatske i inozemstva. Nastavlja tradiciju smotri koje je organizirala Seljačka sloga, kulturna, prosvjetna i dobrotvorna organizacija Hrvatske seljačke stranke između dvaju svjetskih ratova. U današnjoj Hrvatskoj, Smotra je sastavni dio globalnog pokreta za očuvanje kulturne baštine, usklađenog s programima UNESCO-a. Godine 2014., Odlukom Ministarstva kulture Republike Hrvatske i Grada Zagreba, Međunarodna smotra folkloru Zagreb proglašena je festivalom od nacionalnog značaja jer ističe specifične vrijednosti nacionalne kulture, zavičajnog plesnog, glazbenog, jezičnog i običajnog izraza, kao i vrijednosti svjetske kulturne baštine. Organizaciju Smotre vodi Kulturni centar Travno, a održava se pod visokim pokroviteljstvom Hrvatskog sabora.⁴⁶

Slika 20. IV Međunarodna smotra folkloru u Zagrebu 1969.

Izvor: <https://repositorij.dief.eu/a/?pr=i&id=81397>, preuzeto 4. rujna 2024.

⁴⁶ Izvor: <https://msf.hr/o-nama/>, posjećeno 4. rujna 2024.

4.4. LADO – Ansambl narodnih plesova i pjesama Hrvatske

LADO, Ansambl narodnih plesova i pjesama te nacionalni profesionalni folklorni ansambl, osnovan je 1949. s ciljem istraživanja, prikupljanja, umjetničke obrade i scenskog prikazivanja najljepših primjera hrvatske glazbene i plesne tradicije. Kroz svoj rad, Lado surađuje s vodećim hrvatskim etnokoreolozima, koreografima, etnomuzikolozima, glazbenim aranžerima, folkloristima te skladateljima i dirigentima koji crpe inspiraciju iz narodne glazbene baštine. Njihov bogat repertoar obuhvaća više od stotinu koreografija te stotine vokalnih, instrumentalnih i vokalno-instrumentalnih izvedbi, s posebnim naglaskom na autentičnost i originalnost izvođenja.

Ansambl Lado stekao je međunarodno priznanje nastupajući na nekim od najprestižnijih svjetskih pozornica, uključujući Royal Albert Hall u Londonu, teatre na Broadwayu u New Yorku, Koncertnu dvoranu Čajkovski u Moskvi, Mann Auditorium u Tel Avivu, kao i brojne svjetske operne kuće, festivale, izložbe te Olimpijske igre. Hrvatska, zauzima visoko mjesto prema broju dobara upisanih na UNESCO reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine. Napjeve, plesove i običaje koji se nalaze na toj listi, Ansambl LADO umjetnički interpretira i prilagođava za izvođenje na sceni.

Na repertoaru Ansambla LADO nalazi se:

- Godišnji proljetni ophod Slavonskih kraljica - Ljelja iz Gorjana
- Dvoglasje tijesnih intervala Istre i Hrvatskog primorja
- Glazbeni izričaj ojkanje
- Godišnji pokladni ophod zvončara s područja Kastva
- Procesija Za križen na otoku Hvaru
- Nijemo kolo Dalmatinske Zagore
- Bećarac
- Klapsko pjevanje
- Međimurska popevka .⁴⁷

⁴⁷ Izvor: <https://www.lado.hr/>, posjećeno 4. rujna 2024.

Slika 21. Najava plesnih koncerata Ansambla LADO

Izvor: <https://www.lado.hr/>, preuzeto 4. rujna 2024.

5. MANIFESTACIJE NARODNIH PLESOVA I OBIČAJA

Hrvatska je bogata raznovrsnim manifestacijama i smotrama posvećenim narodnim običajima. Kao država s različitim regijama, od kojih svaka na svoj način pridonosi kulturnoj baštini, pojavila se potreba za osnivanjem folklornih ansambala i organizacijom smotri kako bi se široj javnosti predstavilo bogatstvo hrvatske kulturne ostavštine. Manifestacije poput Vinkovačkih jeseni, Đakovačkih vezova, Brodskog kola, smotre folklora Dalmacije, otoka i priobalja u Metkoviću te mnoge druge povezuju i privlače ljude iz svih krajeva Hrvatske, omogućujući im sudjelovanje u jedinstvenim kulturnim događanjima. Takve se smotre uglavnom održavaju jednom godišnje i okupljaju veliki broj posjetitelja. U nastavku će se detaljnije obraditi manifestacije poput Vinkovačkih jeseni, Đakovačkih vezova, Brodskog kola, Na Neretvu misečina pala te Međunarodnog festivala folklora u Karlovcu.

5.1. Vinkovačke jeseni

Festival Vinkovačke jeseni, osnovan 1966., brzo je postao najveći i najpoznatiji kulturni događaj u Vinkovcima, cijeloj Slavoniji, a i u kontinentalnom dijelu Hrvatske. S vremenom se etablirao kao jedan od najistaknutijih festivala ove vrste u cijeloj zemlji. Fokus festivala je na očuvanju narodnih plesova, nošnji i običaja, s ciljem očuvanja raznolikih tradicijskih vrijednosti iz života Slavonije. Vinkovačke jeseni se održavaju svake godine u rujnu, na početku jeseni, koja je simbolično odabrana jer predstavlja vrijeme kada Slavonci ubiru plodove svog mukotrpnog rada.

Cilj festivala je povezati ljubitelje kulturne baštine, narječja i starih običaja, što je rezultiralo bogatstvom sadržaja i kulturnom razmjenom. Tijekom više od 40 godina postojanja, Vinkovačke jeseni su se razvile u jedan od najvažnijih festivala te vrste u Hrvatskoj,

nadmašujući sva očekivanja. Festival pruža priliku da se kroz raznolike programe prikaže slavonski način života, humor i običaji.⁴⁸

Tijekom festivala, gledatelji imaju priliku upoznati se s bogatstvom slavonskog folklor, kao i s međunarodnim folklorom koji sudjeluje u programu. Privremena pozornica na otvorenom postaje središte događanja, a tematski kostimi i scenografija ističu ljepotu slavonskih nošnji te zvukove tamburica i gajdi. Prema podacima Ministarstva turizma, broj posjetitelja u 2018. iznosio je oko 150.000, što je iznimno značajan broj za mali grad poput Vinkovaca te svake godine privlači sve više posjetitelja.

Slika 22. Vinkovačke jeseni – mimohod

Izvor: <https://visitvinkovci.com/istrazite/vinkovacke-jeseni/>, preuzeto 4. rujna 2024.

5.2. Đakovački vezovi

Đakovački vezovi predstavljaju najznačajniji tradicionalni festival u Đakovu, koji se kontinuirano održava od 1967., kada je osnovan u povodu međunarodne godine turizma. Ovaj festival traje dva tjedna i svake godine privlači pažnju ne samo lokalnog stanovništva, već i

⁴⁸ Izvor: <https://vinkovackejeseni.hr/>, posjećeno 4. rujna 2024.

posjetitelja iz cijele Hrvatske i inozemstva. Središnji događaj festivala odvija se prvog vikenda u srpnju, kada u gradu oživi spektakularna povorka folklornih skupina. Ove skupine dolaze iz svih dijelova Hrvatske, ali i iz drugih zemalja, donoseći sa sobom raznolikost tradicionalnih narodnih nošnji, pjesama, plesova i običaja.

Osim folklornih nastupa, Đakovački vezovi nude bogat program dodatnih događanja koji obuhvaća prezentacije konja i svadbenih kola, uzbuđljive utrke konjskih zaprega, preponske utrke te impresivni mimohod čistokrvnih bijelih lipicanaca iz Ivandvora, mjesta poznatog po uzgoju konja još od 1506. Koncerti u đakovačkoj katedrali dodatno obogaćuju kulturni aspekt festivala, dok degustacije lokalnih delicija i vina omogućuju posjetiteljima da iskuše bogatstvo slavonske gastronomske tradicije.⁴⁹

S vremenom, Đakovački vezovi su izrasli u jedan od najvažnijih i najprestižnijih festivala te vrste u Hrvatskoj, s izuzetno bogatom izdavačkom djelatnošću koja prati sve manifestacije festivala. Njihova popularnost potvrđena je i velikim brojem posjetitelja – prema podacima Ministarstva turizma iz 2019., festival godišnje privuče oko 110.000 ljudi. Ova manifestacija ne samo da čuva i promiče bogatu kulturnu baštinu Đakova i Slavonije, već i pridonosi razvoju turizma u regiji, čineći Đakovačke vezove jedinstvenim kulturnim događajem na nacionalnoj i međunarodnoj razini.

Slika 23. Đakovački mali vezovi

⁴⁹ Izvor: <https://djakovacki-vezovi.hr/o-manifestaciji-djakovacki-vezovi/>, posjećeno 4. rujna 2024.

Izvor: <https://djakovacki-vezovi.hr/foto-galerija-povorka-malih-vezova-2023/>, preuzeto 4. rujna 2024.

5.3. Brodsko kolo

Smotra folklora Brodsko kolo, najstarija folklorna manifestacija u Hrvatskoj, održava se više od 50 godina u Slavanskom Brodu i Brodsko - posavskoj županiji. Počelo je kao poludnevni općinski događaj, no tijekom godina, a posebice do devedesetih, Brodsko kolo je preraslo u značajnu manifestaciju koja uključuje desetak različitih priredaba raspoređenih tijekom cijele godine. Događanja se odvijaju u Slavanskom Brodu te na lokalitetima u Drežniku, Sikirevcima, Donjim Andrijevcima i Srednjem Lipovcu.⁵⁰

U programima sudjeluje više od 5.000 izvođača iz svih dijelova Hrvatske, ali i iz inozemstva. Ključni napredak u kvaliteti i organizaciji postignut je 1991., kada je organizacijske poslove preuzeo Folklorni ansambl Broda. Iako nema službenih podataka o broju posjetitelja, neslužbene procjene Turističke zajednice Slavanskog Broda govore o posjećenosti između 50.000 i 100.000 ljudi.

Slika 24. 60. Brodsko kolo

Izvor: <https://www.ebrod.net/slavonski-brod/clanak/>, autorica fotografije: Irma Pavić, preuzeto 4. rujna 2024.

⁵⁰ Izvor: <https://tzbpz.hr/dogadjaj/60-brodsko-kolo/>, posjećeno 4. rujna 2024.

5.4. Na Neretvu misečina pala

Smotra folkloru „Na Neretvu misečina pala“ održava se u Metkoviću krajem svibnja, u organizaciji KUD-a Metković i Gradskog kulturnog središta Metković. Ova manifestacija posvećena je očuvanju tradicijskih plesova, napjeva, izrade odjevnih predmeta, kućnih rekvizita, tradicijskog nakita te sviranju tradicijskih instrumenata, čime se vrednuje i promovira kulturna baština.

Smotra okuplja folklorne skupine ne samo iz Hrvatske, već i iz zemalja poput Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Vojvodine, Makedonije, Mađarske, Italije i Rumunjske. Glavni događaji smotre odvijaju se u zgradi Gradskog kulturnog središta i crkvi sv. Ilije, a Metković ostaje središte manifestacije, iako je smotra proširena na druge dijelove Dubrovačko-neretvanske županije. Smotra nije natjecateljskog karaktera, no svake se godine ocjenjuju izvedbe i očuvanje tradicijskih običaja kako bi se istaknula njihova autentičnost.⁵¹ Iako nema službenih podataka o broju posjetitelja, neslužbene procjene Turističke zajednice Grada Metkovića govore o oko 50.000 posjetitelja godišnje.

Slika 25. Smotra folkloru „Na Neretvu misečina pala“

Izvor: <https://www.dnz.hr/> , preuzeto 4. rujna 2024.

⁵¹ Izvor: <https://www.rogotin.hr/2022/05/18/na-neretvu-misecina-pala/>, posjećeno 4. rujna 2024.

5.5. Međunarodni festival folkloru u Karlovcu

Međunarodni festival folkloru (MFF) kontinuirano se održava od 1998., a organizira ga Folklorni ansambl „Matija Gubec“, koji postoji još od 1936. i predstavlja bogatu karlovačku i hrvatsku kulturnu baštinu. Nakon brojnih svjetskih turneja na kojima je predstavljao hrvatski folklor, MFF se posvetio prikazivanju folkloru domaćoj publici. Festival uspješno traje već 22 godine, privlačeći izvođače i ljubitelje folkloru iz svih krajeva svijeta. Do sada je obuhvatio 17 hrvatskih gradova i općina, s ukupno 3.360 vrhunskih izvođača iz 55 zemalja. MFF je član CIOFF-a (Međunarodnog vijeća organizacija folkloru festivala i narodnih umjetnosti) pod pokroviteljstvom UNESCO-a od 1998., a od 2017. član je i FIDAF-a (Federacije međunarodnih plesnih festivala). UNESCO-ovo pokroviteljstvo svjedoči o visokoj kvaliteti festivala i pažljivom odabiru sastava koji sudjeluju.⁵²

Međunarodni festival folkloru (MFF) u Karlovcu svojim kreativnim i edukativnim radionicama, dječjim programima, izložbama tradicijskih instrumenata, izradom recepata i otvorenim mini kinom uspješno približava kulturnu baštinu mlađim generacijama, privlačeći posjetitelje iz cijelog svijeta.⁵³

Za razvoj manifestacijskog turizma ključna je inicijativa samih organizatora, kako bi se uspješnije privukao veći broj posjetitelja i hrvatski kulturni brend približio europskom tržištu. Iako festival svake godine privuče tisuće posjetitelja, neophodno je dodatno angažirati lokalne turističke zajednice u promociji festivala, kako bi se još učinkovitije došlo do ove specifične turističke publike.

⁵² Izvor: <https://mff-karlovac.com/>, posjećeno 4. rujna 2024.

⁵³ Isto, posjećeno 4. rujna 2024

Slika 26. MFF – Ulazak folklorne skupine Panama

Izvor: <https://trend.com.hr/2024/07/01/u-srcu-grad-na-4-rijeke-poceo-25-medunarodni-festival-folklor/>, preuzeto 4. rujna 2024.

Slika 27. MFF – Ulazak folklorne skupine Hrvatska

Izvor: <https://karlovacki.hr/u-prepunom-sancu-otvoren-medunarodni-festival-folklor/>, preuzeto 4. rujna 2024.

6. POVEZIVANJE KULTURE I TURIZMA: ULOGA FOLKLORNIH MANIFESTACIJA U HRVATSKOJ

Ključno je istaknuti važnost valorizacije kulturnih manifestacija u turizmu, ne samo radi povećanja broja posjetitelja i noćenja u destinaciji, već i zbog poticanja lokalnih i regionalnih organizatora te čuvanja kulturne baštine i folklora na daljnji rad i očuvanje ovog specifičnog oblika turizma. Hrvatska ima izniman potencijal za razvoj manifestacijskog turizma u svim dijelovima zemlje, zahvaljujući raznolikoj turističkoj ponudi i jedinstvenoj, očuvanoj kulturnoj tradiciji. Valorizacija ovog oblika turizma ključna je za daljnje očuvanje i promicanje folklora, ne samo među turistima, već i unutar lokalne zajednice.

6.1. Manifestacijski turizam u Hrvatskoj

U Hrvatskoj se kulturni turizam razvijao postupno, paralelno s masovnim turizmom, koji i dalje ostaje dominantan oblik turizma. Glavni aduti Hrvatske u privlačenju turista su sunce i more, dok kulturni turizam slijedi kao jedan od ključnih resursa. Kulturne atrakcije često se nude kao dodatne aktivnosti, u obliku izleta i kraćih putovanja, gdje turisti mogu razgledavati kulturnu baštinu. Ozbiljniji i strukturiraniji pristup razvoju kulturnog turizma započeo je s izradom Strategije razvoja kulturnog turizma, koja je dio šire Strategije kulturne politike. Provedba je omogućena kroz Ured za kulturni turizam Hrvatske turističke zajednice i Zajednicu za kulturni turizam Hrvatske gospodarske komore, uz podršku lokalnih i regionalnih predstavništava, kao glavnih nositelja razvoja.

Manifestacijski turizam, relativno novi pojam u turističkoj literaturi, bavi se razvojem destinacija i marketinškim strategijama usmjerenim na ekonomske koristi od raznih manifestacija. Ovaj oblik turizma uključuje sve vrste turističkog prometa motivirane održavanjem različitih događanja – kulturnih, znanstvenih, poslovnih, sportskih i zabavnih. Prepoznata je njegova važnost u cjelokupnom turističkom sektoru jer manifestacijski turizam povećava potrošnju u trgovinama, smještaju i uslužnim djelatnostima. Često turisti posjećuju destinaciju prvenstveno zbog određene manifestacije, ali pritom obiđu i druge lokalne atrakcije,

čime se pridonosi lokalnom gospodarstvu, otvaraju nova radna mjesta i poboljšava imidž destinacije. Zbog toga lokalne turističke zajednice kontinuirano rade na unaprjeđenju imidža destinacija i širenju ponude.⁵⁴

Manifestacijski turizam odnosi se na putovanja motivirana prisustvovanjem različitim događanjima, poput festivala, koncerata, sportskih događanja ili kulturnih manifestacija. U Hrvatskoj je manifestacijski turizam važan dio turističke ponude, a brojni čimbenici privlače turiste na ove događaje.

Čimbenici koji dovode turiste u Hrvatsku zbog manifestacijskog turizma:

Kulturne i povijesne manifestacije

- Dubrovačke ljetne igre: Jedan od najpoznatijih kulturnih festivala u Hrvatskoj, koji privlači ljubitelje kazališta, glazbe i umjetnosti.
- Špancirfest (Varaždin): Festival uličnih umjetnika i performera s bogatim kulturnim programom.
- Sinjska alka: Povijesna viteška igra koja ima UNESCO-ov status nematerijalne baštine.

Gastronomske manifestacije

- Dani tartufa (Istra): Privlače gurmane i ljubitelje tartufa iz cijelog svijeta.
- Vinistra (Poreč): Festival vina koji slavi istarsku vinsku tradiciju i kvalitetu lokalnih proizvoda.
- FestiWine (Dubrovnik): Vinski festival koji okuplja domaće i međunarodne vinare i ljubitelje vina.

Glazbeni festivali

- Ultra Europe (Split): Jedan od najvećih glazbenih festivala elektronske glazbe u Europi, koji privlači mlade iz cijelog svijeta.
- INmusic festival (Zagreb): Rock i indie glazbeni festival koji okuplja ljubitelje alternativne glazbe.

⁵⁴ Getz, D.: *Event tourism: Definition, revolution, and research.*, Elsevier, Amsterdam 2007., str. 414. – 421

- Outlook i Dimensions (Pula): Festivali elektronske i bass glazbe, smješteni u jedinstvenom okruženju pulske tvrđave.

Sportske manifestacije

- ATP Umag: Međunarodni teniski turnir koji privlači ljubitelje sporta, posebice tenis entuzijaste.
- Maraton lađa (Neretva): Tradicionalno natjecanje u veslanju koje privlači kako natjecatelje tako i turiste.
- Ironman 70.3 Pula: Jedan od najpoznatijih triatlona u Hrvatskoj, koji privlači sportaše i ljubitelje sportova na izdržljivost.

Tradicija i baština

- Fašnik (Samobor i Rijeka): Tradicionalni karnevali s povorkama, maskama i bogatim programom.
- Vela Gospa (Sinj): Vjerska manifestacija koja okuplja hodočasnike iz regije.
- Dani Dioklecijana (Split): Povijesna manifestacija koja oživljava antičku prošlost Splita.

Prirodna ljepota i lokacija događanja

- Obala i otoci: Mnogi festivali i događanja odvijaju se uz more, što dodatno privlači turiste.
- Nacionalni parkovi i prirodni rezervati: Manifestacije koje se održavaju u prirodnim parkovima, poput festivala na Plitvičkim jezerima, omogućuju turistima da uživaju u prirodnim ljepotama.

Promocija i marketing

- Učinkovita promocija na međunarodnoj razini putem društvenih mreža, turističkih sajмова i medija.
- Suradnja s međunarodnim organizatorima događanja koji privlače globalnu publiku.

Atrakcije su ključan faktor u privlačenju turista i predstavljaju jedan od najvažnijih resursa destinacije. Ako se taj resurs ne iskoristi i ne valorizira na odgovarajući način, ostali resursi gube na značaju. Privatne i javne usluge, poput dobre prometne povezanosti, čistoće destinacije, dostupnosti javnih toaleta i trgovina, također značajno pridonose zadovoljstvu turista. Pristupačnost je važan čimbenik, a ocjenjuje se prema kvaliteti prometne infrastrukture i povezanosti.

Ljudski resursi su od presudne važnosti u turizmu; slabost u ovom segmentu može negativno utjecati na imidž destinacije, čineći ga osjetljivim i podložnim promjenama. Prvi dojam o destinaciji, koji se temelji na njezinoj slici i karakteru, može se s vremenom promijeniti, ali također može biti odlučujući za turistovu odluku. Cijene u destinaciji također mogu biti ključni faktor pri odabiru odredišta – ako su previsoke, turisti će potražiti alternativu.

Manifestacijski turizam u Hrvatskoj još je u fazi razvoja, a lokalne turističke zajednice, u suradnji s Hrvatskom turističkom zajednicom, neprestano rade na valorizaciji kulturne baštine u turizmu. U posljednjih dvadesetak godina, folklorne manifestacije u Hrvatskoj, poput Vinkovačkih jeseni i Đakovačkih vezova, bilježe značajan rast broja posjetitelja, no i dalje nisu na razini sličnih europskih događanja. Broj posjetitelja ovih manifestacija varira od 10 000 do 150 000, što je svakako pozitivno za hrvatski turizam.⁵⁵

Iako folklorne manifestacije još nisu prepoznate kao važan turistički proizvod na nacionalnoj razini, očekuje se daljnji razvoj ovog oblika turizma. Folklor i ples imaju potencijal postati budućnost manifestacijskog turizma u Hrvatskoj. Slavonija, kao regija s najviše potencijala za razvoj ove niše, mogla bi značajno unaprijediti svoju turističku ponudu, dok bi Istra, unatoč tome što je turistički najrazvijenija, trebala više ulagati u razvoj folklornih događaja. Jačanjem manifestacijskog turizma u Slavoniji, regija bi ostvarila bolji gospodarski rast, otvorila nova radna mjesta i povećala broj noćenja.

S razvojem društvenih mreža poput Instagrama i Facebooka, promocija manifestacija postala je jednostavnija i brža. Dijeljenje informacija i fotografija o događanjima sada je dostupno širokoj publici, omogućujući turistima da se lako i brzo informiraju o atrakcijama.

⁵⁵ Izvor: UNWTO - https://docenti.luiss.it/protected-uploads/472/2013/10/20131002182435-UNWTO_DM_practicalguide_bible_2007.pdf, posjećeno 8. rujna 2024.

Upravo zbog toga, društvene mreže igraju ključnu ulogu u promociji događanja bez značajnih financijskih ulaganja.⁵⁶

Zašto turisti biraju Hrvatsku za manifestacijski turizam?

Raznovrsnost ponude: Hrvatska nudi manifestacije koje zadovoljavaju široki spektar interesa, od glazbe i sporta do kulture i gastronomije.

Atraktivna cijena i kvaliteta: Mnogi događaji u Hrvatskoj nude odličan omjer cijene i kvalitete, čineći ih dostupnima širokoj publici.

Jedinstvene lokacije: Kombinacija povijesnih gradova, prirodnih ljepota i kulturnih baština daje manifestacijama jedinstven karakter.

⁵⁶ Anđelić V., Grmuša T.: *Društvene mreže kao medij promocije turističkih odredišta kod mladih*; Media, Culture and Public Relations, Zagreb 2017., str. 182. – 193.

ZAKLJUČAK

Narodni plesovi u Hrvatskoj predstavljaju neprocjenjiv dio kulturne baštine i identiteta zemlje. Njihova struktura i povijesni razvoj svjedoče o bogatstvu tradicije koja se stoljećima njegovala i prenosila unutar različitih zajednica. Svaka regija Hrvatske, od Dalmacije, Slavonije, Istre do Zagorja, razvila je specifične plesne oblike koji odražavaju lokalne običaje, povijesne utjecaje i način života. Primjeri poput linča u Dubrovniku, drmeša u Zagorju i kola u Slavoniji ukazuju na široku raznolikost narodnih plesova, što ih čini jedinstvenima i značajnima unutar hrvatske, ali i europske kulturne baštine.

Ova raznolikost narodnih plesova ne samo da odražava kulturnu i povijesnu slojevitost Hrvatske, već pruža i priliku za razvoj i očuvanje baštine kroz manifestacijski turizam. Manifestacije koje okupljaju narodne plesove, poput Vinkovačkih jeseni i Đakovačkih vezova, igraju ključnu ulogu u promociji lokalnih običaja i identiteta. Plesovi su često popraćeni drugim elementima kulturne baštine, poput narodnih nošnji, glazbe i gastronomije, što ih čini atraktivnim ne samo za lokalno stanovništvo, već i za turiste iz različitih krajeva svijeta.

Manifestacijski turizam predstavlja važnu platformu za prikazivanje narodnih plesova široj publici i ima značajan potencijal za daljnji razvoj. Iako manifestacijski turizam u Hrvatskoj još uvijek nije u potpunosti razvijen, njegovo širenje posljednjih godina pokazuje da postoji veliki interes za kulturne i folklorne sadržaje. Narodni plesovi, kao dio takvih manifestacija, mogu igrati ključnu ulogu u oblikovanju jedinstvenih turističkih proizvoda koji privlače posjetitelje i pridonose lokalnoj ekonomiji. Velike manifestacije poput Dubrovačkih ljetnih igara, uz manje, ali jednako značajne događaje, pružaju posjetiteljima priliku da dožive autentičnu hrvatsku kulturu kroz ples, glazbu i običaje.

Unatoč tome, izazovi ostaju. Potrebno je nastaviti s ulaganjima u očuvanje i promociju narodnih plesova kako bi se osigurala njihova održivost u budućnosti. Važno je da folklorne manifestacije i dalje privlače domaće i međunarodne turiste, dok se paralelno radi na edukaciji lokalne zajednice i mladih o vrijednosti ovih tradicija. Integriranjem narodnih plesova u šire turističke strategije, Hrvatska može dodatno ojačati svoju poziciju na međunarodnoj turističkoj sceni.

Potencijal razvoja manifestacijskog turizma, s posebnim naglaskom na narodne plesove, u budućnosti je ogroman. Slavonija, s bogatom folklornom tradicijom, već je prepoznata kao

regija s velikim potencijalom za rast u ovoj niši. Istodobno, turistički najrazvijenija regija, Istra, može raditi na jačanju svoje folklorne ponude kako bi proširila turistički sadržaj. Razvojem ovog segmenta turizma moguće je ostvariti dugoročne gospodarske koristi, poput otvaranja novih radnih mjesta, povećanja broja noćenja i razvoja infrastrukture.

Hipoteza glasi da je narodni ples u Hrvatskoj ključan element kulturne baštine koji, kroz njegovo očuvanje i promoviranje, ne samo da pridonosi jačanju nacionalnog identiteta, već ima i značajan potencijal za razvoj kulturnog turizma te povezivanje lokalnih zajednica s globalnim kulturnim trendovima i s ovim radom se ta hipoteza potvrđuje.

Zaključno, narodni plesovi i manifestacijski turizam pružaju Hrvatskoj jedinstvenu priliku za očuvanje i promicanje kulturnog identiteta, kao i za turistički i gospodarski rast. Razvojem manifestacija i festivala posvećenih folkloru, Hrvatska može postati prepoznatljivija na međunarodnoj sceni, dok će istovremeno njegovati svoju bogatu tradiciju i kulturno nasljeđe.

LITERATURA

Knjige:

1. Anđelić, Vedrana, Grmuša, Tanja: *Društvene mreže kao medij promocije turističkih odredišta kod mladih*; Media, Culture and Public Relations, Zagreb 2017.
2. Božić, Damir, Ilić, Olivera, Mercandel, Tatjana: *Folklorni plesovi Istre. Strukture suvremenog i mažoret plesa*, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Pula 2012.
3. Ivančan, Ivan.: *Istarski narodni plesovi*, Institut za narodnu umjetnost, Zagreb 1963.
4. Ivančan, Ivan: *Lički narodni plesovi*, Institut za narodnu umjetnost, Zagreb 1963.
5. Ivančan Ivan: *Narodni plesni običaji u Hrvata*, Zagreb 1996.
6. Knežević, Goran: *Srebrna kola zlaten kotač: hrvatski narodni plesovi za djecu i mladež i uvod u kinetografiju*, Zagreb 2005.
7. Maljković, Zoran i dr., ur.: *Hrvatski običaji i druge tradicije*, Zagreb 2016.
8. Travirka, Antun: *Dalmacija : povijest, kultura, umjetnička baština*, Zadar 2006.
9. Vinkešević, Josip, Pavić, Adam: *Pjesmom i plesom na vezove: narodne pjesme i plesovi iz Slavonije i Baranje*, Đakovo 2005.

Članci u časopisu:

1. Getz, Donald: Event tourism: definition, evolution, and research, *Tourism Management*, Vol. 29, 2008., str. 403. – 428.
2. Sremac, Stjepan: O hrvatskom tancu, drmešu, čardašu i porijeklu drmeša, *Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku*, Vol. 20, No. 1, 1983., str. 56. – 73.

Internetski izvori:

1. Drmeš - <https://ples.com.hr/narodni-ples/drmes-hrvatski-tango-najpopularniji-narodni-ples>, posjećeno 4. rujna 2024.
2. Đakovački vezovi - <https://djakovacki-vezovi.hr/o-manifestaciji-djakovacki-vezovi/>, posjećeno 4. rujna 2024.
3. LADO - <https://www.lado.hr/>, posjećeno 4. rujna 2024.
4. Ličko kolo – ples bez glazbe <https://nova-akropola.com/kulture-i-civilizacije/hrvatska-bastina/licko-kolo-ples-bez-glazbe/>, posjećeno 27. kolovoza 2024.
5. MFF – Međunarodni festival folklor - <https://mff-karlovac.com/>, posjećeno 4. rujna 2024.
6. Moreška - <https://www.enciklopedija.hr/clanak/moreska>, posjećeno 1. rujna 2024.
7. Na Neretvu misečina pala - <https://www.rogotin.hr/2022/05/18/na-neretvu-misecina-pala/>, posjećeno 4. rujna 2024.
8. Polka - <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=49254>, posjećeno 4. rujna 2024.
9. Povijest dubrovačke poskočice – Lindža - <https://muzej.lindjo.hr/hr/tradicijska-kultura-dubrovnika>, posjećeno 1. rujna 2024.
10. Seljačka sloga - <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=55313>, posjećeno 4. rujna 2024.
11. Službena stranica Međunarodna smotra folklor Zagreb - <https://msf.hr/>, posjećeno 4. rujna 2024.
12. Tekst pjesme *Ajd na lijevo* - <https://www.folkloretanznoten.de/AjdNaLijevo.pdf>, posjećeno 4. rujna 2024.
13. Turistička zajednica Brodsko – posavske županije – službena stranica - <https://tzbpz.hr/dogadjaj/60-brodsko-kolo/>, posjećeno 4. rujna 2024.
14. UNESCO – Intangible Cultural Heritage - <https://ich.unesco.org/en/RL/nijemo-kolo-silent-circle-dance-of-the-dalmatian-hinterland-00359>, posjećeno 27. kolovoza 2024.
15. UNESCO službena stranica - <https://whc.unesco.org/>, posjećeno 4. rujna 2024.
16. UNWTO - https://docenti.luiss.it/protected-uploads/472/2013/10/20131002182435-UNWTO_DM_practicalguide_bible_2007.pdf, posjećeno 8. rujna 2024.
17. Valcer - <https://www.enciklopedija.hr/clanak/valcer>, posjećeno 4. rujna 2024.
18. Vinkovačke jeseni - <https://vinkovackejesenih.hr/>, posjećeno 4. rujna 2024.

POPIS SLIKA

Slika 1. Prikaz freske beramskog Plesa mrtvaca

Izvor: <https://www.istria-culture.com/crkva-sv-marije-na-skriljinah-i8>, preuzeto 27. kolovoza 2024.

Slika 2. Vrličko kolo, Dalmatinska zagora

Izvor: <https://mreza.hr/stranica?p=vrlicko-kolo-3234>, preuzeto 27. kolovoza 2024.

Slika 3. Paško kolo, Pag

Izvor: <https://apoliticni.hr/pasko-kolo-kao-otocki-valcer/>, preuzeto 27. kolovoza 2024.

Slika 4. Balun

Izvor: <https://proleksis.lzmk.hr/10630/>, preuzeto 27. kolovoza 2024.

Slika 5. Istarska polka

Izvor: <https://www.kudzlatela.com.hr/upoznajte-nas/>, preuzeto 27. kolovoza 2024.

Slika 6. Prikaz bečkog valcera kao primjer

Izvor: <https://bljesak.info/kultura/glazba/becki-valcer-uvrsten-u-unesco-ovu-listu-kulturnog-naslijeda/219930>, preuzeto 27. kolovoza 2024

Slika 7. Ličko kolo

Izvor: <https://nova-akropola.com/kulture-i-civilizacije/hrvatska-bastina/licko-kolo-ples-bez-glazbe/>, preuzeto 27. kolovoza 2024.

Slika 8. Paški tanac

Izvor: <https://tzgpag.hr/hr/posebnosti/tanac.html> preuzeto 27. kolovoza 2024.

Slika 9. Trogirska kvadrilja

Izvor: <https://www.visittrogir.hr/hr/tourist/events/dan-o-kvadrilje>, preuzeto 1. rujna 2024.

Slika 10. Nijemo kolo s područja Dalmatinske zagore

Izvor: <https://croatia.hr/hr-hr/unesco/nijemo-kolo>, preuzeto 1. rujna 2024.

Slika 11. Poznati skok kao dio Nijemog kola

Izvor: <https://hkm.hr/kulturni-biseri/nijemo-kolo-od-dalmatinske-zagore-do-svjetskih-pozornica/>, preuzeto 1. rujna 2024.

Slika 12. Lindo na Dubrovačkim ljetnim igrama

Izvor: <https://www.dubrovniknet.hr/lindo-nastupa-ispred-katedrale-u-sklopu-igara/>, preuzeto 1. rujna 2024.

Slika 13. Folklorni ansambl Lindo

Izvor: <https://www.dubrovnik-festival.hr/umjetnik/folklorni-ansambl-lindo/27>, preuzeto 1. rujna 2024.

Slika 14. Moreška – borbeni ples s mačevima

Izvor: <https://hkm.hr/kulturni-biseri/moreska-korculanska-tradicija-stara-350-godina/>, preuzeto 1. rujna 2024.

Slika 15. Moreška – djevojka „bula“

Izvor: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/moreska>, preuzeto 2. rujna 2024.

Slika 16. Šokačko kolo

Izvor: <https://www.samopozitivno.com/sokacko-kolo-dobilo-status-nematerijalnog-kulturnog-dobra/>, preuzeto 4. rujna 2024.

Slika 17: Slavonsko kolo

Izvor: <https://ethno.hr/drmes-da-poziv/>, preuzeto 4. rujna 2024.

Slika 18. Drmeš

Izvor: <https://ples.com.hr/narodni-ples/drmes-hrvatski-tango-najpopularniji-narodni-ples/>, preuzeto 4. rujna 2024.

Slika 19. Polka

Izvor: <http://kud-tena.hr/program/>, preuzeto 4. rujna 2024.

Slika 20. IV Međunarodna smotra folkloru u Zagrebu 1969. godine

Izvor: <https://repositorij.dief.eu/a/?pr=i&id=81397>, preuzeto 4. rujna 2024.

Slika 21. Najava plesnih koncerata Ansambla LADO

Izvor: <https://www.lado.hr/>, preuzeto 4. rujna 2024.

Slika 22. Vinkovačke jeseni – mimohod

Izvor: <https://visitvinkovci.com/istrazite/vinkovacke-jeseni/>, preuzeto 4. rujna 2024.

Slika 23. Đakovački mali vezovi

Izvor: <https://djakovacki-vezovi.hr/foto-galerija-povorka-malih-vezova-2023/>, preuzeto 4. rujna 2024.

Slika 24. 60. Brodsko kolo

Izvor: <https://www.ebrod.net/slavonski-brod/clanak/>, autorica fotografije: Irma Pavić, preuzeto 4. rujna 2024.

Slika 25. Smotra folklor „Na Neretvu misečina pala“

Izvor: <https://www.dnz.hr/>, preuzeto 4. rujna 2024.

Slika 26. MFF – Ulazak folklorne skupine Panama

Izvor: <https://trend.com.hr/2024/07/01/u-srcu-grada-na-4-rijeke-poceo-25-medunarodni-festival-folklor/>, preuzeto 4. rujna 2024.

Slika 27. MFF – Ulazak folklorne skupine Hrvatska

Izvor: <https://karlovacki.hr/u-prepunom-sancu-otvoren-medunarodni-festival-folklor/>, preuzeto 4. rujna 2024.

SAŽETAK

Ovaj rad kroz svojih šest poglavlja istražuje povijest, strukturu, raznolikost i vrste narodnih plesova u Hrvatskoj te njihov značaj u turizmu, ističući potencijal za budući rast i očuvanje ove vrijedne baštine. Narodni plesovi u Hrvatskoj predstavljaju važan dio kulturne baštine, specifični za svaku regiju. Ovi plesovi odražavaju povijest, običaje i identitet zemlje. Kroz manifestacijski turizam, folklorne manifestacije navedene u radu privlače turiste te pridonose očuvanju tradicije i lokalnom razvoju. Iako manifestacijski turizam raste, postoji značajan potencijal za daljnji razvoj i promociju narodnih plesova, čime bi Hrvatska mogla dodatno obogatiti svoju turističku ponudu i kulturni identitet.

Rad započinje poglavljem koje obrađuje svrhu, povijest i primjenu tradicionalnog plesa. Treće poglavlje donosi pregled hrvatskih narodnih plesova prema regijama. Četvrto poglavlje bavi se organizacijom folklornih aktivnosti i UNESCO-voim zaštitom nematerijalne kulturne baštine. Peto poglavlje usredotočeno je na manifestacije povezane s folklornim i aktivnim turizmom u Hrvatskoj. U šestom poglavlju razmatra se povezanost kulture i turizma, s posebnim naglaskom na folklorne manifestacije kao čimbenike razvoja turizma, dok posljednje poglavlje donosi sažetak cjelokupnog rada. Ostala poglavlja uključuju literaturu, popis izvora i slike korištene u radu.

Ključne riječi: raznolikost, narodni ples, potencijal, baština, identitet, folklor, tradicija, manifestacijski turizam

SUMMARY

This paper, through its six chapters, explores the history, structure, diversity, and types of folk dances in Croatia, as well as their significance in tourism, highlighting the potential for future growth and preservation of this valuable heritage. Folk dances in Croatia represent an important part of the cultural heritage, specific to each region. These dances reflect the history, customs, and identity of the country. Through event tourism, the folk festivals mentioned in this paper attract tourists and contribute to the preservation of tradition and local development. Although event tourism is growing, there is significant potential for further development and promotion of folk dances, which could further enrich Croatia's tourist attractions and cultural identity.

The paper begins with a chapter that covers the purpose, history, and implementation of traditional dance. The third chapter provides an overview of Croatian folk dances by region. The fourth chapter deals with the organization of folk activities and UNESCO's protection of intangible cultural heritage. The fifth chapter focuses on events related to folk and active tourism in Croatia. The sixth chapter examines the connection between culture and tourism, with a special emphasis on folk festivals as factors in tourism development, while the final chapter summarizes the entire paper. The remaining chapters include works cited, a list of sources, and images used in the paper.

Keywords: diversity, folk dance, potential, heritage, identity, folklore, tradition, event tourism

Ovjerila: Vlasta Krizmanić

mag. cin., magistar kineziologije i nastavnica engleskog jezika